

Nab. 7

MICHAEL IRSENER
20 1655

974

ANΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ
SACRÆ,

DISPUTATIO XXII.

AD
STATUM REPARATIONIS
PERTINENS,

De

ARBITRII SERVI-
TUTE CIRCA CON-
versionem hominis alios-

que actus spirituales,

*In inclyta VVitteberg. Academia ad disputandum
in privato Collegio proposita*

SUB PRÆSIDIO

BALTH. MEISNERI, S.S.Th. D.
& Prof. Publ.

RESPONDENTE,

M. JOHANNELUCIO Dresdensi.

Habebitur 6. Augusti, ab hora 2. pomerid.

WITTEBERGÆ,

Typis GORMANNIANIS, Anno 1615.

ANNEBRODIA

SACR.

DISPUTATIO

STATUM REIPUBLICAE

REIPUBLICAE

ARBITRII SERVATI

STYLUS

VE

Imperialis

BALTHASAR

M. JOHANNES

Dr. theol.

Typogr. G. M. H. N. S. A. 1612

ANΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ
SACRÆ
DISPUTATIO XXII.

De
SERVO ARBITRIO.
Thesis I.

Superiori disputatione vidimus tūm
scilicet arbitrij, vel quid sit; tūm évēγdar e-
jusdem, vel quid possit in externis actioni-
nibus: Nunc pergimus ad actus spirituales, *Continua-*
inter quos vel maximè excellit conversatio *tio,*
peccatoris ad Deum; & dispiciemus, Num ali-
qua post lapsum vires arbitrij sint relicta homini,
quibus vel seipsum convertere, vel ad
conversionem præparare, vel tantūm, si juvetur, Deo cooperari
valeat? *Affirmativam* nos Catholici & Orthodoxi, *negativam* Hæ-
retici eligunt & propugnant.

I. Est autem quæstio hæc momenti maximi, nec referenda in-
ter inutilia & non necessaria problemata, uti Erasmus censuit, sed
potius salutis nostræ fundamentum attinere putandū est, quod
ipsam Lutherus nervosè explicuit l. de servo arbit. m. pag. 22. edit.
min. Witt. in 8. anno 1526. Sic ignoravero, ait, quid, quatenus & quan-
tum ego possum & faciam erga Deum, pariter incertum & ignotum mihi erit,
quid, quatenus & quantum Deus in me potest & faciat, cum Deus operetur
omnia in omnibus: Ignoratis verò operibus & potentiâ DEI, DEVM ipsum
ignoro; Ignorato Deo, colere, laudare, gratias agere, servire Deo non possum,
dum nescio, quantum mihi tribuere, quantum Deo debeo. Oportet igitur
certissimam distinctionem habere inter virtutem DEI & nostram, si volumus
piè vivere.

Quantum in
hac disputa-
tione mo-
mentum sit
positum.

III. In gravi hoc & nervoso Lutheri judicio toti acquiescimus,
ideo que præsentem de viribus humanis controversiam eò dili-

gentiſ pertractandam eſſe ſtatuimus: quam ob cauſam diſputa-
tione hac *naſcon d. l. v.* vera ſententia de ſervo arbitrio propo-
ponemus, *d. v. d. l. v.* contraria fallax que ſubjunctari proximè.
Circa *naſcon d. l. v.* autem ſex in primis ſpeciales quaſtiones ven-
tilandæ veniunt.

- I. *Quæ Pontificiorum de viribus arbitrij ſit opinio?*
- II. *Num Pelagianis rectè annumerentur Pontificij?*
- III. *Quæ noſtra de hominis non-renati arbitrio ſit ſententia?*
- IV. *Quis præcipuus & verus controverſiæ ſtatuſ?*
- V. *Quibus argumentis vera ſententia propugnari queat?*
- VI. *Quis ſit uſus doctrinæ de ſervitute arbitrij?*

QUÆSTIO I.

*Quæ Pontificiorum de viribus arbitrij ſit
opinio?*

*Pontificij in
hac quaſtio-
ne ſunt lu-
brici.*

*Loca Bellar-
mini, quibus
videtur li-
bertatem ar-
bitrij nobi-
ſcum nega-
re.*

IV. Quod Lutherus l. de ſervo arbitrio pag. 4. conqueritur, Era-
ſmum antagoniſtam ſuum, eſſe lubricum & flexilognum, dum nihil
voluit aſſertum, ruruſus tamen aſſertor videri: hoc ipſum de modernis
Pontificijs, præcipuè Jeſuuitis, veriſſimè dici poteſt, quorum
lubrica & ambigua locutiones materiam hanc aliàs difficilem
ſatis, reddunt tamen difficiliorem magiſque intricatam. Tam-
enim ſunt bicipites & bilingues, ut modò illud erudent, & ad-
verſuſ Scripturam varia commiſcantur.

V. Non longè hinc abibimus, nec multa teſtimonia coacerva-
bimus: ſufficere poteſt unus Bellarminus, qui hanc controverſiam
fulſſimè pertractavit, & totiuſ Eccleſiæ Romanæ, quæ libros
ejuſ adprobavit, ſententiam nobiſ propoſuit, tam lubricæ autem
& inſtanter, ut quid tandem ſtatuat, vix ipſe videatur intel-
ligere. Modò enim contra noſ, modò pro nobiſ diſputat: Jam
ſervituteſ arbitrij adſtruit, nunc deſtruit, adeoque in parteſ va-
riat, ſerpentiſ inſtat, mirè miſereque ſe contorquet.

VI. Nam i. Omnem arbitrij libertateſ quoad actus
ſpiritualeſ, ſequentibuſ lociſ tollere videtur. *L. de gent.
& lib.*

Et lib. arb. c. 12. difertè negat. gratiam reddi efficacem per liberum arbitrium, sed acceptationem gratiæ tantummodo à Deo provenire, ne quis gloriatur. C. 13. col. 568. B. Verè, inquit, non potest fidelis adversus infidelem gloriari aut inflari, quia qui eum principaliter discernit ab infideli, non est ipse per liberum arbitrium, sed Deus per gratiam efficacem, quam ei dedit, & alteri non dedit. L. 5. c. 13. ad errorem, quem Heshusius annotavit: respondet: At hoc scripserunt Scholastici quidem pauci, sed non debet Ecclesia Catholica tribui opinio paucorum, quam in eadem Ecclesia plures & Homo ex puris naturalibus potest diligere Deum super omnia: graviores resellunt. L. 6. c. 9. inquit: à nobis doceri, voluntatem nostram nihilominus boni spiritualis & salutaris efficere posse, sine auxilio gratiæ Dei. Atq; in hac re, ait, rectè sentiunt, sed non rectè contrariam sententiam Catholicis attribuunt. L. 6. c. 13. col. 910. ita differit: Hæc autem vis mediæ & naturalis, quando per peccatum raris est, ut dicatur cor lapideum, non habet ex se potestatem, quâ se convertat ad Deum, & fiat carneum, sed eam recipit per gratiam Dei prævenientem. Liberum enim arbitrium per gratiam prævenientem excitatum & præparatum, potest per vires, quas à Deo recipit, cooperari ad suam ipsius conversionem. Neq; obstat similitudo lapidis; non enim similitudines convenire debent in omnibus. In eo tantum similitudo locum habet, quod sicut lapis ex se non habet, ut cooperetur, si foris convertatur in carnem, sic etiam liberum arbitrium ex se non habet, ut cooperetur ad suam ipsius conversionem; potest tamen à Deo recipere potestatem operandi per gratiam prævenientem, quod non potest lapis. Et paulò post: Ex quâ solutione dèregitur deceptio vel fraus Kemnitij: Scribit enim, Catholicos in eâ sententiâ esse, ut liberum arbitrium per gratiam excitatum, exerat vires, quas habebat etiam, antequam excitaretur, & per illas suas vires vocationi divinæ consentiat; ita ut gratia præveniens, non tribuat vires libero arbitrio, sed quasi sopitas exciter. At non hoc sentiunt Catholicis, sed agnoscunt quidem liberum arbitrium in homine, etiam antequam eum gratia divina præveniat, quia liberum arbitrium est res naturalis, quæ per peccatum non amittitur, sed tamen non dicunt, nec sentiunt, liberum arbitrium habere ex se potentiam ullam, saltem proximam ad actus pietatis, sed eam accipere à Deo per gratiam prævenientem. L. 5. c. 10. col. 786. lit. C. inquit: Libenter fatemur, omnes homines esse in statu peccati, & inutiles ad opera faciendâ, quæ Deo placeant, nisi prius per Dei gratiam reconciliantur. Atqui cap. 9. prolixè disputat, non renatos posse opus.

mor aliter bonum & Deo placens præstare. Bellarmino adjungimus Es-
ferum, qui itidem orthodoxè videtur loqui in Enchirid. pag. 204:
Peccator, inquit, viribus suis non modo à peccato liberari non potest, sed neq;
ab illo potest resurgere, neq; de peccato dolorem concipere, neq; ad gratiam atq;
peccatorum remissionem se disponere, neq; pie erga Deum affici, aut pio affe-
ctu de Christo ut redemptore suo loqui, sine divinâ motione & gratiâ præveni-
ente. Et p. 205. In homine peccatore tanta est intellectus cecitas, tantaq; vo-
luntatis & cordis duritia, ut nisi misericors gratia Dei præveniat, & mentem
illustret, effectumq; moveat, nunquam serio pœniteat, vel ad Deum reverta-
tur. Et iterum p. 206. Hanc Dei motionē appellant gratiam prævenientem
& operantem, quod illam nullis meritis nostris exigentibus, nobisq; nihil agen-
tibus, sed in peccato securè quiescentibus, Deus pro suâ misericordiâ in nobis
sine nobis operetur, cor moveat, & mentem illustret. Sic etiam orthodo-
xè videtur sentire Concil. Trident. Can. 3. sess. 6. Si quis dixerit, sine
præveniente Spiritus sancti inspiratione atq; ejus adjutorio hominem credere,
sperare, diligere, aut pœnitere posse, anathema sit.

Loca Bellar-
mini, quibus
libertatem
voluntatis
asserit.

VII. 2. Libertatem arbitrij sequentibus locis adstruit, L. 5. c. 9.
 affirmat, posse hominem ex libero arbitrio opus moraliter bonum facere,
 C. 14. defendit, à Scholasticis rectè esse dictum, quòd naturalia
 manserint integra. L. 4. c. 15. proponit simile de duobus unum lapidem
 portantibus. L. 6. c. 10. 11. & 12. disputat, homini post lapsum super-
 esse liberum arbitrium in actionibus pijs & salutaribus. C. 15. verè Pe-
 lagiana proponit axiomata, ut 1. Homo ante omnem gratiam liberum
 habet arbitrium, non solum ad opera naturalia & moralia, sed etiam ad
 opera pietatis, & supernaturalia. 2. Habet homo ante omnem gratiam,
 potentiam remotam & imperfectam ad opera pietatis faciendâ. 8. Neque
 gratia excitans neque adjuvans, ullam imponit homini necessitatem, quò
 minus possit liberè consentire aut dissentire Deo vocanti. 10. Conversio
 hominis ad Deum, ut etiam quodlibet aliud opus pium, quatenus opus,
 à libero arbitrio est tantum, non tamen secluso auxilio generali; quatenus
 pium, à solâ gratiâ est; quatenus opus pium, à libero arbitrio & gratiâ
 simul. L. 1. c. 13. in fine; constituit duplicem causam, cur duobus
 æqualiter excitatis unus convertatur, alter non item; unam pri-
 mam, Dei operationem; alteram secundariam, liberum arbitrium,
 quia hic liberè consentit gratiæ excitanti, ille non item: cujus contrari-
 um tamen paulò antè proposuit, in quo dissentientem habet.

Becanum

Becanum disputat. de auxil. grat. par. 2. c. 7. L. §. c. 13. contendit
rectè dictum esse ab Andradio, libertatem arbitrii esse causam efficientem
applicationis voluntatis ad gratiam, & à Ruardo Tappero, arbitrium crea-
dendi esse in nostrâ potestate, & hominem post lapsum habere rectum lumen
rationis, & mentem humanam multa per se intelligere, quæ ad cognitionem
divinarum rerum pertinens.

IIX. Hæc igitur Bellarmini est sententia, quod liberum arbitrium
quoad supernaturalia non omnino sit amissum, sed duntaxat obscuratum &
alligatum, ita ut non possit in actum secundû deduci, nisi per preventi-
entiam gratiam solvatur. Hoc enim patet ex simili isto, quod his verbis pro-
ponit l. 6. c. 15. col. 918 B. Simile aliquid experimur in potentia videndi:
nam absente specie sensibili, habet homo potentiam & libertatem videndi; non
enim ea species causata est libertatis, aut potentia videndi, tamen potentia remo-
ta est, & libertas ligata, donec accepta specie potentia perficiatur, & in actum
prodeat possit. Hinc colligimus talem sententiam: Ut in homine
est naturalis vis & potentia videndi, quæ perficitur objecto visi-
bili, ut in actum prodeat; ita in arbitrio hominis post lapsum su-
perest vis & potentia naturalis, ad benè operandum, sive ad
conversionem, quæ perficitur & in actum prodeat, excitata mo-
tione & impulsu Dei sive gratâ internâ. Duas igitur partiales
causas conversionis constituit, gratiam Dei & voluntatem hominis,
quod apertè elucet ex illo simili à duobus viris, qui simul portant
ingentem lapidem, quem unus ferre non possit; ubi uterq; concursum suum li-
berè adhibet, & si alter nolit concurrere, opus non fiet, l. 4. c. 15. Imò pri-
mam, quoad prioritatem ordinis, causam in conversione facit
voluntatem humanam, dum eodem c. 15. disputat, voluntatem na-
turâ prius operari, quàm Deum, ac proinde Deum operari, quia voluntas ope-
ratur, non contrâ; unde hoc est consequens, ut Deus potius coo-
perari dicatur arbitrio, quàm arbitrium Deo.

IX. Eadem mens est Costeri, qui p. 203. Enchirid. ita scribit: Sententia
Costeri,
Multa potest ex se naturaq; sua liberum arbitrium, non solum à diâ Pœg-
quæ in viris & virtutibus non ponuntur, qualia sunt ambulare, sedere, eme-
re, non emere, hisq; similia, sed moralia quoq; virtutum opera. Nam cum
natura voluntatis bonâ sit, cur non velit, & operetur bonum, quandoquidem
omnis arbor bona fructus bonos facit? Rursus p. 211. Est hæc gratia in ar-
bitrio

Tertio voluntatis, ut eā uti possit, & non uti, retinere & abjicere; quemadmodum baculus in manu convalescentis, cujus auxilio, si velit, utetur; sin minus poterit eum remove, Addit prolixum simile, p. 211. de homine in latrones incidente, quod sic proponit: Sequenti similitudine, quæ ad parabolam accedit hominis, qui in latrones inciderat, res tota utcumq; illustrari posse videtur. Sit homo lethalibus vulneribus propè confectus, qui mediâ hyeme in tenebris noctis, omni destitutus auxilio, & frigore rigidus ferè deficiat. Accedat amicus cum lumine, qui hominem semimortuum, desiderantem auxilium, & quantum in ipso est connitentem jumento imponat, in domum introducat, luculento igne resocillet, certisq; medicamentis vulnera curet, curatum utcumq;, sed ex precedenti morbo adhuc languentem, in calefacto cubiculo manere jubeat; atq; ut incedat, scipionem porrigat; aliaq; auxilia ad plenam perfectamq; sanitatem consequendam præbeat. Hac similitudine intelligimus primò miseriam hominis peccatoris, qui destitutus calore gratiæ Dei totus alget, privatus lumine divino in densissimis versatur tenebris multisq; peccatis animâ, omnesq; potentias graviter sauciatus habet, ut cuncta cogitatio eius prona sit ad malum. Secundò modum, quo ex his calamitatibus educitur preveniente, & accedente Deo cum lumine quodam gratiæ, quo intellectus sordiditatem peccatorum, & Dei benignitatem aspiciens, ille detestari incipit, & ad hunc aspirare: voluntas etiam adjuta modis omnibus cooperatur, ut tantis exoneretur malis, liberè tamen; quia non invidus, sed cooperans sublatus est homo ille in jumentum. Adducto illo deinde in domum, apertis vulneribus infundatur ab amico oleum & vinum; præsentissima quædam pharmaca, nempe gratia justificationis, quæ vulnera desinant esse lethalia, ad cujus infusionem nihil præterea agit homo saucius, quàm ut vulnera detegat, & unguentum excipiat: quia remissionem peccatorum Deus solus in nobis operatur, nobis tantum consentientibus, & gratiam atq; justitiam infusam excipientibus. Tertio quid gratia in homine justificato efficiat; nempe à periculo mortis æternæ liberat: intellectum lumine divino illustrat: calore charitatis voluntatem accendit: liberum arbitrium, ceteraq; animæ potentias confirmat: totumq; hominem prius jacentem, & externo ad resurgendum auxilio indigentem in pedes erigit, atq; ad ambulandum vires auxiliumq; subministrat. Quarto discimus, quonam modo præstet hæc omnia gratia Dei in homine justificato, nempe non cogendo, nec imponendo necessitatem, sed suam ipsi relinquendo libertatem. Afficit quippe hominis mentem, & bonum agnoscat, & voluntatem, ut bonum ei placeat, suaviterq; erabit, sicut

fieri trahit sua quemq; voluptas, sicut puer trahitur pomis (inquit D. Aug.) & sicut filius à parente munusculis & blandimentis ad literas discendas inducitur (ut est apud Methodium:) liberum interim manet arbitrium, ut vel sequatur, vel non sequatur suademem, afficientem, trahentem.

X. Porro Costerus contra Bellarm. l. 6. c. 15. statuit pag. 206. Dissensio gratiam prævenientem non esse internam motionem & voluntatis inclinationem, sed duntaxat externum spiritus adhuc foris degentis impulsum, quem admittere vel rejicere homo liberè possit. Pag. 207. 208. ait: Liberum hominis arbitrium auxilio Dei nec dum inhabitantis, sed moventis & adjuvantis, se præparat ad justificationem non solum pariendo, sed etiam operando & agendo. Afferit simile à lapsu in foveam, & concludit his verbis: Ita liberum arbitrium, quod vitio suo in peccatum cecidit, ut de tenebrosâ foveâ peccati educatur, non suscipit tantum, vel patitur, aut agitur, sed cooperatur gratia Dei, præparat se credendo, fidendo, pietatis officia assumendo, donec ad solem justitiæ ascendens divino lumine gratia intus repleatur. Vide ibidem plura, quæ omnia eò tendunt, quòd in potestate arbitrii sit ad gratiam se præparare, gratiam accipere vel rejicere, acceptam vel retinere vel dimittere, quæ universa ex Concilij Trident. Can. 4. qui ita habet: Si quis dixerit liberum hominis arbitrium à DEO motum & excitatum, nihil cooperari assentendo Deo excitanti arg. vocanti, quòd ad obrinendam justificationis gratiam se disponat ac præparet, nec posse dissentire si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere, neque passivè se habere, anathema sit.

XI. Quamvis autem Concilium istud quoq; mentionem faciat adjutorij Spiritus Sancti & gratiæ prævenientis: hoc tamen ita exponitur ab Andradio & interpretibus, quòd liberum arbitrium per peccatum quidem grave vulnus acceperit, verum non sit extinctum, & ut maxime non possit sua vi & facultate sese erigere, tamen si à Deo moveatur extrinsecus per verbum, posse illud assentiri & DEO cooperari. Utriusque autem Andradius hoc simili: Sicut ille, qui ferreis soleis devinctus est, habet quidem instam & innatam incedendi dicitur seu potentiam, sed licet hoc habeat illam, non tamen potest eâ uti, ut in actum prodeat, nisi prius vincula rumpantur, quæ motum reprimunt & retardant: Ita peccati vinculum ligatum est liberum arbitrium, ut vires illas, quas habet reliquas ad actiones spirituales efficiendas, non possit exercere, nisi à Deo moveatur & excietur. Vbi verò accesserit motio & impulsus Spiritus Sancti, quo vincula rumpantur

B

&

& ligentur vulnera, tūc dicitur illam se exercere, & assentiri, adeoq; ce-
 perari Deo in inchoantibus & efficiendis moribus spiritualibus. Adhibet por-
 rō Andradus similitudinem egroti, cujus vires morbo fracta,
 debilitata & attenuata sunt, ubi medicus vires reliquas confir-
 mat roboratq; & amissas restituit. Alij gaudent similitudine
 aviculæ, quæ retinet quidem potentiam volandi, sed quando fu-
 niculo alligata est non potest usum & motum illius facultatis,
 quæ naturaliter ipsi inhæta est, exercere: si quis autem rumpat
 funiculum, is non inserit aviculæ novam & peculiarem volan-
 di divitiis, quam antea non habuerit, sed tantū impedimen-
 tum aufert. Quod si ad negotium conversionis accommodes,
 mox sequitur, gratiam divinam non esse principem & primariam conver-
 sionis causam efficiencem, sed duntaxat conversionem efficere per mo-
 dum removens prohibens. Sicut enim is non dicitur efficiens causa
 volatus, qui impedimentum removet: ita & de conversione ho-
 minis juxta Papistarum hypotheses judicari debet. Aliam ad-
 huc similitudinem proposuit Andradus ab exustione igni sum-
 tam: Si te rogem inquit, cum ligneam materiam conflagrare cernis, quæ
 sit conflagrationis illius efficiens causa, ignem dicis necesse est, utā cum Deo
 nature autore & patrono, qui igni exurendi virtutem suppeditat, & ad ope-
 randum cum illo conspirat. Cum igitur liberi nostri arbitrij motio, non ma-
 gis à Dei gratiā pendeat, quā à divinā virtute spiritus exustio, quid est, quodd
 liberum arbitrium efficiens causa dignitate & nomine spoliata? Ex quo in-
 ferimus: Sicut proxima & primaria exustionis causa ignis est,
 Deus verō non nisi remota: ita conversionis causam efficientem
 principalem esse arbitrium, non autem nisi remotam & gene-
 ralem, ipsam Dei gratiam, quo quid magis Pelagianum dici
 posset?

Summa sen-
 tentia Papi-
 sticæ.

XL. Summa igitur sententiæ Papisticæ hæc est, quodd libe-
 rum arbitrium non amiserit facultatem sese convertendi ad Deum, sed quodd
 tantū amissa sit libera illius facultatis executio, quæ vinculis peccati impe-
 ditur. Quando autem gratia solvit istud vinculum, & hominem excitat, ibi
 tum liberum arbitrium spontē ad Deum se convertere. Hæc sententia est
 Concilij Tridentini & Andradij, atq; reliquorum, ex quā patet,
 liberum arbitrium unicē causam conversionis efficientem esse,
 si propriē loqui velimus, gratiam quæ Dei non immediatē effice-

re conversionem, sed nihil aliud facere, quàm à verâ causâ effi-
ciente, videlicet libero arbitrio impedimentum removere.
Quemadmodum enim qui tollit obstacula, non verè est causa
efficiens motus, e. g. in lapide, super statuâ recumbente, sed ipsa
lapidis forma est verum principium motus istius deorsum; qui
verò impedimentum removit, tantum efficientem causam in ac-
tum produxit, non autem ipse morum effecit; Sic quoniam
Deus ex sententiâ Pontificiorum nihil aliud per gratiam suam
facit, quàm quòd à voluntate impedimentum removeat, & in
voluntate solâ situm sit ad Deum se convertere vel non conver-
tere; sequitur certè, Deum propriè loquendo non esse causam
conversionis efficientem, nec conversionem posse aut debere
nominari opus Dei, cum effectus tantum efficienti proxima &
immediata, non autem removenti prohibens primò ascriban-
tur. Licet igitur quadam pars efficientiæ in conversione DEO
possit ascribi, tamen longè plus viribus arbitrij erit assignan-
dum, quippe quæ solæ sunt primum & immediatum conversio-
nis principium; unde consequenter potius *opus humanum*, quàm
divinum erit Conversio, & longè plus sibi ipsi potest ascribere
fidelis, quàm Deo, siquidem in propria fuit facultate, post im-
pedimentum remorum, sese ad Deum convertere vel non con-
vertere. Et quantumvis hanc sententiam sæpè dissimulent, seque
aliud statuere velint videri; attamen si omnia ipsorum princi-
pia excusseris, nihil aliud quàm ipsissimum Pelagianismum sub
istis verborum involucris & pigmentis occultatum fuisse depre-
hendes id quòd nunc secundâ quæstione demonstrare aggre-
dimur.

QUÆSTIO II.

Num Pelagianis rectè annumerentur

Pontificij?

XIII. Contra Pelagianos satis acriter pugnare & disputare
aliquando videntur Romanenses, quorum tamen opiniones si
ultrò citroq; examinaveris, nihil aliud quam Pelagij hæresin sub
illis invenies, quòd ut fiat manifestius, idèò quandam dogma-
rum Papisticorum & Pelagianorum collationem adnotare pla-

et. Non auctem prolixè certaminis Pelagiani historiam com-
memorabo, quæ videri potest apud Dn. Chemnitium, & Dn. D.
Gerhardum, satis fideliter explicata; sed hoc unicum duntaxat
observari volo, quòd maximè distingui debeat inter Pelagium
priorem, ut nonnulli loquuntur, & posteriorem.

*Pelagij di-
versa locu-
tiones.*

XI V. Primo enim tempore manifestè absurdus erat & bla-
phemus, quando aut simpliciter negabat, gratiam Dei ac salu-
tem esse necessariam, & contra affirmabat, gentes per legem
naturæ salvatas esse; aut per gratiam nihil aliud intelligebat,
quàm vel revelationem voluntatis divinæ in verbo patefactæ,
vel ipsas animæ potentias, gratis datas & concessas. In his autem
omnibus correxit linguam, & cepit simul gratiæ adiutorium
defendere, & sæpè ita locutus est, ut Augustinus dixerit: *Possit
benè intelligi, si non ab istis, quorum sensus notus est, diceretur.* Ita enim
loqui cepit, *Gratiam adjuvare bonum hominis propositum, non tamen in-
vito & reluctanti studio virtutis immittere, item, voluntatem in omni o-
pere à gratiâ semper adjuvari,* de quo vide *August.* in lib. de hæres. ad
Quod vult deum, & in Enarr. Ps. 105, & 107. libri. Retractat. c.
9. 15. 23; & 42.

*Pelagiani
quidam cras-
siores, qui-
dam subti-
liores sunt.*

X V. Sicut igitur Pelagius fuit quasi à seipso divisus, ita
quoque non immeritò duæ hæc constituuntur Pelagiani, quo-
rum aliqui Pelagium priorem imitantur, & dici possunt Pelagia-
nicrassiores, apertiore, pertinacior, quales ferè fuerunt Scho-
lastici, ex quibus præsertim Biel, ut & Andradium, quorum uterque
tantam voluntati concessit libertatem, ut etiam gentes sege na-
turæ salvatas fuisse asserant: alij imitantur Pelagium postero-
rem, & nominari queunt Pelagiani callidiores, occultiores, subtilio-
res, quibus epithetis Augustinus Cœlestium à Pelagio discernebat
l. 2. de grat. & lib. arbitr. c. 12. Atque ex horum numero sunt ho-
dierni Jesu wita Bellarminus præsertim & Costerus, qui etiam
si sæpissimè linguam habeant orthodoxam, semper tamen men-
tem retinent Pelagicam & heterodoxam, ut ita verè de ijs dici
possit, quod Irenæus olim de sui temporis hominibus aiebat: *ομοια μὲν λαλῶντες, ἀνόμοιοι δὲ φρονησάντες.* Quod igitur penè
omnibus hæreticis in usu fuit, videlicet cum orthodoxis tan-
dem linguam, sed diversam penitus mentem & contra cum he-
tæro-

herodoxis eandem mentem, sed diversam tenere linguam; id
hodieq; in Pontificijs quoad hunc articulum observare licet.
Quod enim isti nervos doctrinae Pelagianae etiamnum retine-
ant, ex subsequenti brevi delineatione & collatione patere posse
existimo.

XVI. 1. Pelagiani docebant, Omnibus Hominiibus liberum arbitrium naturaliter inesse, neg. id per Adae peccatum perire potuisse. Idem de
Concilio Tridentini sess. 6. Can. 5. Si quis liberum hominis
arbitrium post Adae peccatum amissum & extinctum esse dixerit, &c. anathe-
ma sit. Collatio er-
rorum Pelagianorum
& Papistia-
corum.

2. Pelagius docebat, teste Augustino l. de grat. contra Pelag. &
Coelest. c. 18. Habemus possibilitatem utriusq; partis à Deo insitam, velut
quandam, ut ita dicam radicem fructiferam atq; secundam, quae ex volun-
tate hominis diversa gignat & pariat, & quae possit ad proprii cultoris arbi-
trium vel nitere flore virtutum vel sentibus horrere vitiorum. Idem cen-
set Bellarminus l. 5. c. 9. ubi asserit, esse in potestate hominis fi-
eum, bonum aliquod morale perficere: & idem omnes reliqui
sentiant Jesuicæ, qui unanimiter asserunt (posse hominem
gratiam divinam vel accipere vel rejicere, & sic habere possibi-
litate utriusque partis, quemadmodum olim loquebatur Pe-
lagius.

3. Pelagiani docebant, inutiles fore adhortationes, si nihil in homine
remansisset, quod correctio valeat excitare: Hilarius Arelatensis in
Epist. ad August. Eodem argumento utitur contra nos Bellarmi-
nus l. 5. c. 17. Coesterus p. 198.

4. Pelagiani docebant, cognitâ doctrinâ Evangelij hominem liberi ar-
bitrij viribus posse cursum perficere. Prosper de ingratis. Idem sentit
Bellarminus l. 6. c. 15. Coesterus p. 210. 211.

5. Pelagiani docebant, per gratia assertionem nihil relinqui libero ar-
bitrio, sed prorsus deleri. Prosper in Epist. ad Rufinum & de ingratis.
Idem omnes obijciunt Pontificijs, & Bellarminus praesertim in
praefat. super libris de lib. arbitri.

6. Pelagiani docebant, liberum arbitrium posse obtemperare Deo vo-
canti. Prosper de ingratis. Idem docet Bellarminus l. 1. c. 4. & 13. l. 6.
c. 14. Coesterus 207. 208. seqq.

7. Pelagiani dicebant: Si nihil tribuatur libero arbitrio in rebus spiri-
tibus.

in malis, tollitur studium & cura bene agendi. Idem argumentum obiicit Bellarminus l. 5. c. 15. & 17. Costerus p. 199.

8. Pelagiani docebant, mandata Dei facilia, & observata esse possibile, Hieron. in Epist. ad Ctesiphontem. Idem profus docet Bellarminus l. 5. c. 20.

9. Pelagiani docebant, triplicem homini datam esse gratiam, creationis, prædicationis Evangelij, & regenerationis, & has gratias semper concurrere; per creationis verò gratiam intelligebant ipsum liberum arbitrium, Prosper in Epist. ad August. de reliquijs Pelagianæ hæresis. Idem docent Pontificij, asserentes liberum arbitrium in regeneratione seu conversione cooperari Deo Bellarm. l. 6. c. 17. 14. 15. Costerius p. 226.

10. Pelagiani docebant, tres causas in conversione hominis concurrere, nempe Verbum, voluntatem & auxilium Dei, Prosper de ingratiss. Idem docent Pontificij.

11. Pelagiani docebant, Faustus præsertim, Episcopus Gallicus Anno Christi 500. humano studio & labori adjungendum esse gratiæ adiutorium, quæ pariter sociata reliqua perficiant opera, Maxentius contra Epist. Hornisdæ. Eodem modo Bellarminus ait, voluntatem cooperari Deo l. 6. c. 14. & l. 4. c. 15. Et Costerus inquit, Voluntas adjutæ modis omnibus cooperatur.

12. Pelagiani principium salutis in homine collocabant, divinæque voluntati humanam præferebant, sic ut idè quis adjuvetur, quia voluit, non idè quia adjuvatur velit, Prosper in Epist. ad August. Approbat hoc Bellarminus l. 4. c. 15. ubi ait: Ex quo etiam sequitur, ut licet in eodem momento temporis & nature Deus & voluntas operari incipiant, tamen Deus operetur, quia voluntas operatur, non contra. Et hoc est quod aliqui dicunt; voluntatem prius naturâ operari quàm Deum non præoritate instantis in quo sed à quo.

XVII. Plura possent membra collationis accumulari, sed hæc sufficiant, ex quibus abunde patet, quàm insignis harmonia, & omnimoda convenientia sit inter Pelagianos & Papisticos de libero arbitrio errores, ita quidem, ut Pelagianismum dudum emortuum, & in cineres redactum, Papam vicissim revixisse, & animam oblectam, quam tempore Augustini & Prosperi efflaverat, recuperasse.

XIIX. Neq; est, quod objicias: *Bellarminus & alij Pontificij refutant Pelagiano: quomodo igitur Pelagianismi accusari queunt?* Responsio enim in promptu est, quod Bellarminus & ceteri nihil aliud faciant, quam quod Pelagium prioristicum, quem vocavi, quoniam nimis crassus & apertus, primaque fronte gratiæ inimicus est, refutant, Pelagium verò posterioristicam maxime amplectantur, quoniam non nihil subtilior & occultior est, dum non primo statim aspectu se hostem gratiæ profitetur, sed eam verbis sat multis extollit, interim tamen tantam libero arbitrio vim ascribit, ut nulla foret gratiæ efficacia, nisi illi cooperaretur arbitrium, hoc est, Pontificij non dicunt liberum arbitrium sufficere ad motus & actiones spirituales efficiendas, quod volebant Pelagiani crassiores, at tamen illud censent esse necessarium, & non posse ullam actionem spirituales perfici sine ope liberi arbitrij, quod volebant Pelagiani occultiores & subtiliores. Quod igitur illi soli arbitrio libero ascribebant, hoc Pontificij non soli arbitrio, sed unâ gratiæ divinæ assignant, plus tamen tribuunt arbitrio, quàm gratiæ, quod patet ex eorum similitudinibus, & hoc effato: *In voluntate hominis esse, gratiam oblatam vel accipere vel rejicere.* Et quia acceptatio gratiæ nihil est aliud, quàm conversio, sequitur, quia unice ex proprijs viribus accipiunt homines gratiam vires relictas unicam esse conversionis causam, qui ipse est crassissimus Pelagianismus.

Quo respectu Pontificij refutant Pelagianos?

QUÆSTIO III.

Quæ nostra de hominis non renati arbitrio sit sententia?

XIX. Cùm principaliter quærat, quid possit arbitrium in conversione hominis, ante omnia sciendum, quid sit Conversio, & quo modo sumatur, Est autem nihil aliud, quàm metus quidam spiritualis, per quem homo renascitur & regeneratur, atq; ad Deum, à quo averfus erat, convertitur, Solet autem duobus modis acci-

Conversio quid sit?

pi. i.

In hoc mo-
die accipi-
tur.

1. pro
2. nonnihil
3. huius ve-
ro homines

1. proprie, pro ipsa mutatione spiritali, quæ homo propter peccatum omnino averfus à Deo, per fidem, Christi meritum, apprehendentem ad Deum convertitur. 2. nonnihil latius, pro ipsa simul conversionis continuatione, & quotidianâ adauktione: illius subjectum sunt homines peccatores, filijq; iræ; huius vero homines renati, quotidianis tamen peccatis, ob naturæ corruptionem, maculari, Quia enim & iustus peccat læpius, proinde opus semper habet resurrectione, quæ sit per conversionem, seu pœnitentiam. Hæc autem non est proprie mutatio hominis, quia renatus non est averfus à Deo. Cùm igitur peccat venialiter, tunc non de novo convertitur, siquidem non habet iratum Deum, sed duntaxat in conversione semel factâ, per gratiam Dei perseverat, eamque continuat, quæ continuatio quandoque ipsius conversionis nomine venit. Nobis autem de taliter sumtâ conversione hic primò non est sermo, cùm lubenter fateamur, quòd in quotidianâ renatorum pœnitentiâ arbitrium, quia liberatum est, multum possit, non quidem ex se & suâ naturâ, sed ob gratiam, quam in regeneratione accepit. Nam ut Augustinus l. 3. hypognost. loquitur: *Alia est ratio hominis nondum credentis, & alia jam illuminati & reparati per gratiam.*

Conversio
rectè nomi-
natur mu-
tatio.

Gravio
Sunt imp

XX. De illa igitur conversione quæritur, quæ est mutatio hominis non renati, dum à peccato se cõvertit ad Deum, atq; ita è statu iræ transfertur in statum gratiæ, quæ translatio quamprimùm facta est & quandiu durat, non dicitur homo amplius non conversus vel convertendus, sed jam conversus. Rectè autem ista conversio nominatur mutatio, siquidem omnia *psal. 139.* requisita continet. Datur enim subjectum, quod est ipse homo; datur terminus à quo, nempe servitus peccati, & status iræ; datur terminus ad quem, nimirum Deus & status gratiæ. Termini hi notantur Act. 14. 17. ubi Apostolus inquit: *Annunciamus vobis, ut ab istis vanis, convertamini ad Deum vivum, qui fecit cælum & terram.* 1. Thesal. 1. 9. *Ipsi de vobis annunciant, quomodo conversi fueritis ad Deum à simulacris.* Act. 26. 18. *Mitto te in gentes & populos, ut aperias oculos eorum, ut convertantur à tenebris ad lucem, & à potestate Diaboli ad Deum.* 1. Petr. 2. 25. *Eratis velut oves errantes, sed conversi estis ad Pastorem, & curatorem animarum vestrarum.*

XXI. Convertitur autem homo ad Deum per fidem, in verâ cordis fiduciâ consistentem. Cùm enim ex lege agnovit peccata, in ijsq; non desperat, sed quærit Medicum Christum, verâq; fide apprehendit; tum convertitur, & quasi de novo generatur. Hic autem mox controversitur de istorum motuum origine, & disceptatur, *quæ sit causa efficiens, ut homo tum velit, tum posse credere, verbo assentiri, Deum diligere, &c.* Conversio enim est illuminatio mentis, rectificatio voluntatis & cordis, ita quidem, ut qui intellectus antea non poterat capere mysteria divina, ea jam capiat, & non solum capiat, sed etiam iis assentiat, cùm antea ne quidem assentiri voluerit, multò minus potuerit; ut voluntas quæ averfa erat à Deo & Christo, eum diligat, & verâ fiduciâ apprehendat. Quæritur ergo, *quæ sit causa, mentem hominis illuminans, voluntatem rectificans, cor & omnes animæ potentias renovans, & à servitute peccati liberans?*

XXII. Hic respondemus, *unicam solitariam & sufficientem horum omnium causam esse gratiam Dei per verbum operantis, trahentis, moventis, illuminantis & rectificantis.* Non enim mens seipsam illuminat, sed illuminatur à Deo; voluntas non seipsam rectificat, sed rectificatur à Deo; cor & reliquæ potentiæ non semetipsas renovant, sed renovantur à Deo. Pontificii verò longè aliter & definiunt conversionem, ideoq; & longè aliam assignant conversionem, ideoq; & longè aliam assignant conversionis causam.

XXIII. Ipsi enim conversio non est illuminatio mentis obtenebratæ, rectificatio voluntatis averfæ, & renovatio cordis depravati sed putant in mente naturaliter hærete lumen, quo possit mysteriis fidei assentiri, in voluntate adesse, *duo capitula, describunt.* quâ possit verâ fiduciâ Christum apprehendere, & Deum super omnia diligere, istud verò lumen per peccatum duntaxat esse eclipsatum, istam *duo capitula* per lapsum duntaxat esse ligatam & impeditam; quando igitur per gratiam prævenientem removeretur densitas peccatorum, in quorum umbram incurrit lumen intellectus, & consequenter obscurabatur, quando item tollitur vinculum lapsus, voluntatem ligans, ibi tum mentem ex propriis viribus posse credere, voluntatem ex propriis viribus posse Deum diligere, & meritum Christi apprehendere,

C

adeo-

Per solam Dei gratiam convertitur homo.

adeoque gratiæ, quæ accedit ad naturale mentis lumen & ipsam voluntatis *δύναμιν*, strenuè cooperari.

XXIV. Hanc verò sententiam profusè esse erroneam, rectè asserunt Orthodoxi: per peccatum enim amissus est non solum actus secundus luminis intellectualis, non solum actus secundus rectitudinis in voluntate, quod dicunt Pontificii, sed etiam ipse actus primus, hoc est, ille ipse ingentis habitus, illa ipsa *δύναμις* & potentia, in creatione innata, quam semper potis erat homo credere Deo, Deum, & in Deum, eumque diligere, quanquam actus secundus non aderat: Hæc, inquam, potentia etiam amissa est, & contrariis successit malus habitus, prava illa & tenacissimè inhaerens concupiscentia. Longè enim major est ex ceteris & corruptio spiritualis, quàm naturalis; hæc enim non tollitur ipsa potentia videndi, licèt actus secundus tollatur, istà verò non solum actus secundus, sed ipsa simul potentia & *δύναμις* sublata fuit, ita quidem, ut non solum homo non videat, sed ne quidem activè videre possit aut velit quoad spiritualia. Per conversionem igitur & regenerationem non solvitur vinculum aliquod, quo potentia credendi & diligendi revincta fuerit, quò minus in actum potuerit deduci, sed & ipse actus credendi, & potentia credendi à Deo datur & infunditur, homine nihil omnino ex propriis viribus ad sui conversionem conferente. Sic ergò nos ex asse negamus liberum arbitrium, Pontificii verò tantum ex semisse, atque sic *ἐνέργειαν ὀλικὴν* admittunt gratiæ, & non nisi *μερίω* relinquunt, unde *σωτηρίαι* ista exoritur.

Nemo in conversione tantum se habet passivè.

XXV. Huic Synergiæ meritò Lutherus se opposuit, & rectè asseruit, quod homo in conversione habeat se merè *παθητικῶς* vel passivè, non *ἐνεργητικῶς* vel activè, hoc est, sit tantummodò subjectum, quod convertitur, non causa efficiens, quæ seipsam convertat. Cæca enim mens est, quomodo igitur suæ illuminationis causa efficiens esse possit? averfa est voluntas, quomodo igitur seipsam convertat? serva est, quomodo seipsam liberet? agrotans est, quomodo seipsam sanet? mortua est, quomodo seipsam vivificet? Nihil proinde, nihil omnino, & ne *μικρολογίον* quidem aut perpusillum, pro quo *Erasmus* pugnabat in suâ diatribe, con-

confert voluntas ad sui regenerationem efficiendam, unde sequitur, illam sese dunaxat habere passivè & subjectivè, non autem operativè, vel cooperativè.

XXVI. Neque tamen hinc legitimâ consequentiâ inferri potest, quod homo instar αλόγῳ trunci sit, qui quasi nesciens & violentè converteratur. quam calumniam nobis affingunt Pontificii, ut patet ex Costeri Enchirid. pag. 215. ita scribentis: Lutherani docent in negotio justificationis moveri voluntatem hominis à Deo instar spiritus, ut patiat^{ur} tantum, & nihil quinquam agat, nimirum peccatorem ita à Deo ad saniores mentem converti, ut divinam motionem necessariò sequatur, nec possit non sequi, ad eum ferè modum, quo ovis naturalⁱ instinctu ramusculum viridem sequitur, & canis fertur ad ossa. Verùm sic nobis injuria, si quidem fatemur ipsi & docemus, maximam quoad truncum & hominem hac in parte differentiam esse. Nam i. truncus, quippe irrationalis, carens mente & voluntate, nullo modo habile ad conversionem subjectum est: Homo verò accedente Spiritus sancti operatione converti & regenerari potest. Nec enim sentimus cum Manicheis, qui quosdam homines ex ἄλῃ generatos, finxerunt αλόγῳ & irredemtibiles, ita quidem, ut etiamsi efficacia Spiritus adsit, tamen ob summam corruptionem converti nequeant, nisi natura eorum penitus destruat^{ur}: non, inquam, ita sentimus, sed contrarium potius asserimus, statuentes hominem satis idoneum conversionis esse ἑσπεύμενον, quò respicientes nonnulli Patres videntur liberum arbitrium asseruisse, cum tamen nihil minus faciant. Hoc sensu dixit Bernhardus: Tolle liberum arbitrium, non erit, quod salvetur, tolle gratiam, non erit, unde salvetur. Hoc enim certum est, neminem salvari, nisi qui habet liberum arbitrium, hoc est, mentem & voluntatem, cum verè scripserit, Augustinus lib. 3. contra Julianum cap. 4. Gratia DEI per IESVM CHRISTVM DOMINVM nostrum non lapidibus aut lignis pedibusq^{ue}, praestatur, carent enim subjectis, mente scilicet & voluntate, in quibus DEVS ordinario modo per Verbum & Sacramenta agere solet, & in quibus necesse est fieri conversionem. Damus ergò libenter, hominem, quia rationalis creatura est, conversi posse, quam ἰκανότητα vel potentiam vocant passivam;

Neq. tamen ob id truncus est similis.

Differentia inter hominē & truncum.

fivam: eum autem actu convertitur, causa non est intra hominem, sed extra ipsum, quoniam activam potentiam prorsus destituitur.

XXVII. 2. Caret insuper lapis truncusque; hac aptitudine, quam possit audire verbum, cuius tamen auditus ad conversionem maxime est necessarius. Non enim rapto violento & Enthusiastico Deus convertit, neque tali impulsu, qualis erat in Bileamo Num. 23. qui invitus benedicebat populo Dei, vel qualis erat in Caiphâ, qui ignorans prophetabat Iob. 11, v. 51. vel qualis in asinâ Bileami, quæ per miraculum redarguebat sefforem suum Num. 22, v. 28. sed convertit Deus corda hominum mediate per verbum suum, quod vult legi & audiri. Talis verò lectio & ἀνεγείσις non cadit in truncum, sed homini propria est, atque ita destituitur truncus tum idoneitate passivâ, quoad ipsam conversionis receptionem, tum idoneitate activâ, quoad mediorum ad conversionem necessariorum ἁρμόσιον vel usurpationem.

XXIIX. 3. Habet homo δυνάμιν istam, ut audito verbo possit resistere, & gratiæ verbo annexæ reluctari, sicut dicitur Matth. 23, 37. Quoties volui congregare filios tuos, & vos nolulistis. Talis repugnantia in ἀλογον & prorsus inanimatum truncum nullo modo cadit, unde rursus apparet, maximam inter hominem & truncum esse differentiam.

XXIX. 4. Voluntas mora & adjuncta à Spiritu sancto non recipit impressionem sicuti truncus vel lapis, sed incipit velle, & operari, ita ut statim difficilis lucta inter carnem & spiritum oriatur, quæ describitur Rom. 7, v. 15. Gal. 5, v. 17. Talis verò lucta non est, nec esse potest in trunco. Atque hæc de nostrâ sententiâ proposuisse sufficit: ad ipsum statum rectè formandum pergimus.

QUÆSTIO IV.

Quis precipuus & verus controversiæ status sit?

30. Re.

XXX. Removenda hinc sunt τὸ μὴ ἐπιβόλα, & deinde an- Non queritur
 necessarium erit verum ἐπιβόλα. Non ergo queritur: de poten- 1. De actioni-
 tiâ anime vegetativâ, sensitivâ, & locomotivâ, an in iis quoad actiones bus naturali-
 naturales sit aliqua libertas, sicut Valla disputat, Num sit in hominibus,
 arbitrio movere pedem, vel dextrum vel sinistrum? In Dialogis Hierony-
 mi Pelagianus dicit: Si volero curvare digitum, an semper mihi neces-
 sarium erit speciale Dei auxilium? Apud August. de perfect. justitiæ,
 Celestinus objicit locum Pauli 1. Cor. 7. de libertate nubendi.
 Faciat quod vult, Augustinus verò rectè responder: Quasi pro magno
 habendum sit, velle nubere, ubi de adjutorio divinæ misericordiæ operosius dis-
 putatur? Nec enim de externis actibus, sed de conversione ho-
 minis præfens controversia est.

XXXI. 2. Non queritur de ipsâ anime rationalis substantiâ, an 2. Non de ipsa
 habeat potestatem aliquam judicii in mente, & electionis in vo- mente & vo-
 luntate, quo sensu Augustinus dixit l. de grat. & lib. arbit. cap. 2. luntate.
 Est igitur liberum arbitrium, quod quisqu岸 esse negaverit, Catholicis non
 est.

XXXII. 3. Non queritur, An mens & voluntas libera sint ad pec- 3. Non de li-
 candum, hoc est, liberè, non coactè, non simplici necessitate pec- bertate in ma-
 cent. Nemo enim hoc negavit, quem in sensum multa allegan- lo.
 tur dicta Patrum à Chemnatio part. 1. Exam. m. p. 114. fac. b. Haber
 enim homo in malo liberum arbitrium, ut loquitur Augustinus l. 1. contra
 duas epist. Pelagian. c. 2. Et c. 15. ait: Semper est in nobis voluntas li-
 bera, sed non semper est bona; Aut enim à justitiâ libera est, quando servit
 peccato, & tunc est mala; aut à peccato libera est, quando servit justitiæ, &
 tunc est bona.

XXXIII. 4. Non queritur, An homo habeat libertatem in ex- 4. Non de li-
 ternis rebus, & in contractibus; An possit quodammodo secundum virtutem bertate in e-
 agere? Hoc enim à nemine negatum fuit, unde Prosper dicit l. 1. de bertate in e-
 de vocat. gens. c. 3. Iudicium voluntatis depravatam, non ablatum est. xternis actio-
 atq; hinc Iustinus spolog. 2. tria eorum, quæ moventur, genera- nibus.
 ponit: Quædam enim moventur sine iudicio, sicut lapis move-
 tur deorsum; quædam moventur iudicio, sed non libero, ut ovis
 videns lupum, iudicat eum fugiendum ex naturali instinctu,
 non ex deliberatione, nec potest eligere, an velit non fugere:
 homo verò per potentiam intelligentem iudicat aliquid fu-
 gien-

giendum vel prosequendum: Et quia ex collatione, quâdam ratione, eligit actiones, non ut ovis, idè dicitur liberi arbitrii. Hoc autem liberum arbitrium latius non extenditur, quàm ad externa opera, cum lege, ratione sui, quodammodò convenientia: hæc enim pro arbitrato suo potest homo vel efficere, vel omittere, ut pater ex Rom. 2. v. 14. 15. & Philip. 3. v. 6. ubi Paulus inquit, se ante conversionem suam, secundùm justitiam, quæ in lege est, conversatum fuisse sine querelâ.

5. Non de statu integritatis gratia & glorificationis.

XXXIV. 5. Non queritur de statu integritatis, quippe in quò fuisse hominem liberi arbitrii, conceditur: nec de statu reparationis vel restorationis post factam conversionem: Liberam enim tunc esse voluntatem, in quantum liberata est, nemo iustificatur, modò observetur, illam voluntatis cooperationem non à naturâ, sed gratiâ provenisse. Multò minùs sermo est de libertate in statu glorificationis; tùm enim verè erimus liberi, quia perfectè liberati.

6. Non de libertate usurpandi media.

XXXV. 6. Non queritur, An homo possit audire verbum DEI liberè, vel non audire; illud legere, vel non legere? Hoc enim certum esse multis probari potest è Scripturâ exemplis, unde Augustinus inquit de fide ad Petrum c. 32. Firmissimè tene, & nullatenus dubites, posse quidem hominem, quem nec ignorantia literarum, nec aliqua prohibet imbecillitas vel adversitas, verba Legis & Evangelij sive legere, sive ex prædicatoris ore audire; sed ut, quod audit corpore, corde etiam percipias, & acceptâ divinitus bonâ voluntate facere & velis & possit, neminem posse, nisi quem Deus gratiâ suâ prænoverit.

7. Non de cognitione hereticis.

XXXVI. 7. Non queritur, An quis diu in Ecclesiâ educatus, & in eâ & ad eâ informatus, literalem quandam & historicam fidei cognitionem per vires arbitrij sibi possit comparare? cùm id fieri posse, exempla hereticorum luculenter comprobent. De homine autem infidelis & extra Ecclesiæ cœtum constituto, hic unâ, & potissimum disputatur. In tali enim maxime conspicuum est, quale sit liberum arbitrium, & quâsdam ex sese post lapsum vires obtineat.

8. Non de moribus mentis & voluntatis in genere.

XXXVII. 8. Non queritur, An conversio fiat sine motu mentis & actione voluntatis? Ipsi enim concedimus, neminem sine mente & intellectu aliquid posse intelligere, cogitare aut judicare. sine

hinc voluntate neminem desiderare, expecere, conari, lucrari. *Multa enim, inquit Augustinus homines volentes agunt, sed credere nisi volens nemo potest.* Ergo in ipsa simul conversione, & conversionis inchoatione mens cogitat, & cogitando assentitur, voluntas desiderat, & desiderando credit. In questione autem est, quidnam illuminet intellectum, ut divina intelligat, quidnam rectificet voluntatem, ut pie & sincere credat? Pontificii respondent, & naturam & gratiam: Nostri dicunt, nullo modo id præstare naturam, sed unice gratiam.

XXXIX. Hinc igitur verus & genuinus controversiæ status emergit iste: An homo nondum renatus, quando excitatur gratiâ divinâ præveniente, habeat in se vires aliquas, siue facultatem Deo assentiendi & cooperandi in motibus & actionibus spiritualibus? Vel, quod idem est, Quanam sit causa, vel quidnam faciat, ut intellectus à Deo aversus assentiatur verbo Dei, & voluntas Deo renitens, credat Deo & in Deum? Pontificii duas assignant causas partiales, arbitrium & gratiam: *Nostri non nisi unam agnoscunt, nimirum gratiam, siquidem mens & voluntas hominis post lapsum nullas habet vires Deo assentiendi, vel in spiritualibus cooperandi, quod nunc fufius demonstrare aggredietur.*

*Verus status
questionis.*

QUÆSTIO V.

Quibus argumentis vera de libero arbitrio sententia propugnari queat?

XXXIX. Probari potest servitus arbitrii circa conversionem hominis, alijsq; actus spirituales, partim ex Scriptura; partim rationibus ab analogiâ fidei desumptis; partim testimoniis tum Partium, tum ipsorum adversariorum. Ex Scripturis multa in hunc sensum dicta deprimi possunt, quæ omnia, ne turbemur confusione, in certas & peculiare classes distribuemus.

*Novem classes
dictorum ex*

40. D I. *Scripturis sacris.*

XL. DICTA SCRIPTURÆ. Prima classis dictorum, in quâ continenter illa loca, quæ hominis corruptionem, peccato introductam, in genere ob oculos ponunt. Argumentamur inde hunc ad modum: *Quicumq;* peccato penitus sunt corrupti, ita ut nil sint nisi caro; illi non habent liberum in spiritualibus arbitrium. Caro enim & spiritus sunt opposita; ubi caro regnat, ibi spiritus non est, ibi nulla possunt esse opera spiritualia, verum potius carnalia; qualis enim causa, tale causatum. *Atqui* homo non renatus peccato penitus est corruptus, ita ut nil sit nisi caro. *Quare* homo non renatus non habet liberum in spiritualibus arbitrium.

XLI. Minor probatur 1. Joh. 3. v. 6. *Quod natum est ex carne, caro est, h. e. peccato contaminatum, & nil nisi carnale sapit.* Unde Paulus inquit, Rom. 8. v. 6. *Φέσνεια τῆς σαρκὸς ἡβάρθη,* & Gal. 5. v. 19. *Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, &c.* Excipit Bellarminus l. 5. c. 10. col. 790. lic. B & C. accipi quidem vocabulum carnis quandoque pro homine carnali, sæpius autem simpliciter accipi pro ipso homine, & taliter sumendum esse ac intelligendum Johan. 3. *Dominus enim, inquit ut ostenderet, oportere nos nasci denuo, si velimus hereditatem divinam consequi, dixit, Quod natum est ex carne, caro est, h. e. non sufficit natum esse semel ex homine, Nam homo nihil aliud quam hominem gignit. Sed nascendum est iterum, idq; ex Deo, ut simus quodammodo Dii, & hereditatem filiorum Dei consequi mereamur.* Verum hæc interpretatio Jesu-witica, nova prorsus est & commentitia, ipsiq; textui omnino contraria. Christus enim v. 5. inquit, *oportere hominem renasci ex aqua & spiritu, v. 6. addit rationem, quia quod natum est ex carne, caro est.* Hic si per carnem intelligas ipsam hominis substantiam, quæso, quæ hæc foret argumentatio: *Quod ex homine nascitur, est homo. Ergo homo opus habet Baptismo?* Nulla hic foret consequentia: Non enim ideò regeneratione nobis opus est, quia sumus homines, id est, creaturæ Dei; alioquin in statu integritatis ante lapsum regeneratione quoq; fuisset opus; sed potius, quia sumus peccatores. Nam purgamur in Baptismo non à natura, sed naturæ vitio; Igitur hæc est ratio Christi, *Omnes à peccatoribus*

*nascuntur peccatores. Ergo opus habent Baptismo, tanquam purgamento peccati. Ac proinde per carnem intelligitur homo, non quia homo, sed quia peccato infectus & corruptus est, quod patet ex antithesi: opponit enim carnem spiritui. Omne inquit, quod natum est ex carne, caro est, quod vero ex spiritu, spiritus est: ubi per Spiritum nihil aliud intelligit, quam regenerationem & renovationem, seu peccati tum remissionem tum subtractionem. Cum igitur caro opponatur spiritui, nequit certe per carnem intelligi humana natura, quippe quæ nec spiritui opposita est, nec per Spiritum tollitur. Et digna hæc notatu venit regula Lutheri, quam ponit in l. de servo arbitr. p. 235. quæ ita sonat: *Id observabit in Scripturis, ubicunque de carne agitur per antithesin ad spiritum, ibi fere per carnem intelligit omnia contraria spiritui: Vbi vero absolute tractatur, ibi conditionem naturamque corporalem significare scias.* Illud vero manifestum *Verbum* est Bellarmini, cum scribit Rom. 8, per carnem nihil intelligi aliud, quam concupiscibilitatem, seu partem animæ inferiorem, quam sensualem vocant. Expressè enim textus dicit, *το φερονει της σαρκος.* An autem *το φερονει*, & *το φερονει* inferiori animæ facultati & non potius superiori, ipsi videlicet menti & intellectui ascribemus?*

2. Rom. 5. v. 19. *Per inobedientiam unius hominis peccatores constituti sunt multi, id est, omnes, fatentibus ipsis Pontificiis.*

3. Job 14. v. 4. *Quis potest facere vel dare mercedem de itinundo, conceptum semine? Unde & David conqueritur Psal. 51 v. 7. *Concepit me mater mea.**

4. Jerem. 17. v. 9. *Pravum est cor hominis.*

5. Erasmus naturam filij iræ, sicut & careri, Ephes. 2. v. 3. Refertur huc possunt alij textus Biblici, qui hominem peccato corruptum, esse evincunt, quorum explicationem, & inde petitam demonstrationem vide *Decad. 1. *ειδωται λογικας*, nostræ disputat. 5. quæst. 3.*

XLII. Secunda classis dictorum, in quâ continentur *Secunda*, ista loca, quæ hominem post lapsum, in statu corruptionis adhuc constitutum, non nisi malè agere evincunt qualia sunt, 1. Matth. 7. v. 18; Luc. 6. v. 43; & 44. *Omnis arbor bona seu*

D

Evng

De dicto
Matth. 7.
v. 18.

Arbor bona facit: putra autem arbor fructus malos facit: Non potest arbor bona fructus malos facere, neq. arbor putra fructus bonos facere. Bonus homo ex bono thesauro cordis sui profert bonum; Et malus homo ex malo thesauro cordis sui profert malum, &c. Hinc ita concludimus: Mala arbor non profert verè bonos & laudabiles fructus Arbitrium hominis post lapsum nil est aliud, quàm mala arbor, siquidem peccato penitissimè infectum est. Ergò nequit profert fructus verè bonos & laudabiles. Major est ipsius Christi; minor negari nequit; constat igitur sua conclusioni veritas.

XLIII. Multa excipit Bellarminus l. 5. cap. 10. col. 788 & 789: *Primum, inquit, esse diversa dicta apud Mattheum & Lucam. Sed non sunt diversa quoad sensum, licet demus, distinctis ea fuisse prolata temporibus. Qui enim hodie dicit, Jesu vitas esse mendaces impostores, & cras idem repetit, is non diversum & aliud dicit, sed idem, quamvis diversis dicat temporibus. Illud verò manifestè falsum est, quòd inquit, Matth. 7. per arbores malas & bonas nihil intelligi aliud, quàm doctrinas falsas & veras. Sententia enim Christi generalis est; vult probare, quòd doctrina Pseudoprophetarum sit falsa, quia fructus ejus sunt mali. Sic ergò colligit, Arbor bona non profert fructus malos: Doctrina Pseudoprophetarum profert fructus malos. Ergò non est arbor bona. Si hic per arborem bonam intelligatur ipsa doctrina, tunc idem per idem probasset Christus, & per consequens ejus argumentatio fuisset vana, & nullius foret, quòd de Christo dicere impium & blasphemum. Potius ergò statuendum, quòd ista Christi sententia generalis sit, & equipollens huic, quam ponit vers. 16. Nam quid colligunt à spinis uram, aut à tribulis ficus? Id verò etiam maxime culpandum in Jesu vitas, quòd verba Christi omnino pervertit, & ex universali propositione particularem facit, quando inquit, Dominum non voluisse significare, arborem bonam non posse facere ullum fructum malum, sed non posse facere omnes aut plurimos fructus malos: sic etiam arborem malam quandoque facere fructum bonum, de deo enim sic ut deo significare non omnino corruptam, sed arborem antiquam & cariosam. Verùm CHRISTI sententia manifesta est & perspicua: Omnis arbor bona, fructus bonos facit. Et licet quandoque contingat, ut fructus à vermibus corrumpantur, vel ob aëris intemperiem*

ad

ad maturitatem non derducantur; tamen causa non est in arbo-
re, sed extra arborem. Usque adeo universaliter verum est: *Ar-
bor non potest fructus malos facere: Et ubi sunt fructus mali, ibi arbor mala,
& contra.* Mirandum autem, quod Jesuvvita hic tantoperè
Græco textui fidat, cum tamen illi potius standum fuisset versio-
ne vulgatâ Latinâ.

XLIV. Porrò duas committit in solutione hujus argumetii
petitiones principij. Prima est, dum inquit, *hominem quâ mala ar-
bor est, & ex cupiditate agit, non posse quidem operari, attamen si agat ex bo-
no natura, posse opus bonum morale producere.* Hoc enim quaeritur,
an homo post lapsum partim sit bonus partim malus, & sic qua-
si mixtura ex bonitate & malitiâ? Nos dicimus omninò esse
corruptum, ideoque non posse benè operari. Neque verò me-
dium quoddam est inter carnem & Spiritum regnantem, quale
fingit Jesuvvita, sed homo aut obedit carni, aut spiritui; si car-
ni, opera ejus sunt carnalia & impia; si spiritui, spiritualia & bo-
na. Quamvis enim concedi possit, hominem quoad externam
disciplinam posse aliquod bonum opus producere; tamen id o-
pus non est spirituale, quia non ex spiritu profectum: *Conversio
verò opus est spirituale.* Ergò non potest à naturali vel carna-
li arbitrio hominis causari. *Alteram principij petitionem in eo
committit, quod per bonos fructus intelligi contendit opera vitæ
meritoria, & talia ab homine præstari non posse.* De merito e-
nim bonorum operum universa sile: Scriptura.

XLV. 2. Psalm. 14. v. 1. Roman 3. v. 9 & seqq. *Causati sumus, In-
deos & Græcos, omnes sub peccato esse, sicut scriptum est, quia non est justus
quâquam, non est intelligens, non est requirens Deum, Omnes declinaverunt,
simul inutiles facti sunt, non est qui facit bonum, non est usque ad unum.*
Hic describitur, qualia sint opera hominum non-renatorum,
videlicet non intelligere, non requirere Deum. Quomodo er-
gò per vires arbitrij poterunt assentiri mysterijs divinis. in Chri-
stum credere & Deum diligere? Quomodo ij, qui profus inu-
tiles facti sunt, poterunt sese ad conversionem præparare? 3. Gen.
6. v. 5. & c. 8. v. 22. *Omne figmentum cordis humani tantummodo malum
est ab adolescentiâ suâ.* 4. Matth. 15. v. 19. *De corde exeunt cogitationes
male, &c.*

XLVI. Tertia classis dictorum, in qua continentur illa loca, qua in specie tam intellectus cæcitatem, tam voluntatis aversionem in homine non-renato ostendunt. Hinc argumentamur: Cujus intellectus cæcus est in spiritualibus, is non intelligit spiritualia, multò minùs ijs assentitur; & cujus voluntas averfa contumax & refractaria est, ijs non vult, nec velle potest se ad Deum convertere, & in Christum credere. Aiqui intellectus omnium non-renatorum cæcus & voluntas averfa est. Ergo non renati non intelligunt divina mysteria, nec possunt actiones spirituales edere.

De cæcitate intellectus. XLVII. Minor probatur, I. Quòd intellectus cæcus sit in mysterijs spiritualibus, 1. 1. Cor. 2. v. 14. *Ψυχικὸς ἄνθρωπος* animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, stultitia enim est illi, & non potest intelligere, quia spiritualiter examinatur. Observandum est hoc loco, quid intelligat Apostolus per *ἄνθρωπον ψυχικόν*. Eusebius putavit, intelligi partem anime inferiorem, quam homo cum brutis habet communem, eo sensu, quo morus dicitur animalis, & Spiritus vocantur animales, unde reddendum, putavit, der Thierische Mensch. Sed prorsus falsam esse hanc interpretationem patet inde, quia de talibus loquitur, quos v. 6. appellavit principes hujus seculi, qui præstant doctrinã, prudentiã, eloquentiã, & alijs animi dotibus, ideoque v. 13. ijs attribuit *διδάσκοντες τῆς ἀνθρώπινης σοφίας λόγους*. Tales appellat *ψυχικὸς* ab animã, quia non vult intelligi Epicuri de grege porcos, qui 2. Petr. 2. v. 12. vocantur *ἄλογα ζῶα*, sed qui potissimam sui partem, animam scilicet, excolunt. Opponuntur ergò *ἄνθρωποι ψυχικοὶ πνευματικοί*, id est, per hominem animale non intelligitur is, qui tantum sensu regitur more brutorum, sed qualis homo est à primã origine & nativitate, expolitus omnibus humane sapientiæ disciplinis, artibus & virtutibus, quæ anima sua ductu regitur, non à Spiritu sancto gratiose inhabitante. Qui enim sequitur ductum rationis nominatur *ψυχικὸς*; qui sequitur Spiritum sanctum, vocatur *πνευματικὸς*: patet hoc ex epist. Judæ vers. 19. ubi dicitur: *Ἦσαν οὖν ἄλλοι ἄνθρωποι ψυχικοὶ πνεύματος μὴ ἔχοντες*: hic exponitur, quis sit homo *ψυχικὸς*, qui vide-

videlicet Spiritum sanctum non habet: Unde & sapientia humana vocatur ψυχική *iac. 3. v. 15.* ex quibus omnibus satis apparet, per ἀνθρώπων ψυχικόν intelligi hominem, qualis jam post lapsum est constitutus, & qui nil nisi suæ rationis dictamen sequitur. De tali autem homine animali duo pronunciat Apostolus, quòd mysteria Spiritus, nec possit γινῶσκει, nec δεχέσθαι. Per γινῶσκει intelligit simplicem notitiàm & intelligentiam rerum spiritualium, per δεχέσθαι verò, fidelem assensum. Hoc enim modo sumitur Act. 8. v. 14. *Cum audissent apostoli, quòd deditur eis, receperunt Samaria verbum Dei.* Act. 17. v. 11. *ἑδέξαντο τὸν λόγον, receperunt verbum cum omni aviditate.* 1. Thessal. 2. v. 13. *παραλαβόντες λόγον ἀποκτῆς παρ' ἡμῶν τῶ θεῶ, ἐδέξαντο αὐτὸν λόγον ἀνθρώπων.* Hic distinguitur expressè inter παραλαβάνην τὸν λόγον, & inter δεχέσθαι τὸν λόγον: Illud ad auditum externum, hoc ad auditum internum, hoc est, fidelem assensum pertinet. Duo igitur Paulus asserit: 1. quòd homo non renatus seu ψυχικός non possit δεχέσθαι vel recipere fideli assensu mysteria Spiritus. 2. quòd ex se se non etiam possit nudam illorum γινῶσκειν habere, quod asseruit eodem cap. v. 8. ubi dixit, quòd nemo principum huius seculi sapientiam Evangelij cognovit; est enim ἀποκρυμμένη, abscondita ver. 7. quam caro & sanguis non revelant, Matth. 16. v. 17. sed solus Filius, qui est in sinu Patris, ipse nobis enarravit, Job. 1. v. 18. Summa est: Homo etiam sapientissimus nequit cognoscere ex naturalibus viribus, Deum missis Filium ad redimendum per mortem genus humanum, & licet illi per verbum reveletur, tamen id non potest δεχέσθαι, non credere, nec illi assentiri. Causam addit duplicem, quarum prima desumitur à corruptione naturæ, quæ tanta est, ut mysteria coelestia tanquam stultas fabellas & aniles nugas irrideat & cavilletur, μωραία αὐτοῦ ᾖ, quamdiu nimirum homo est ψυχικός. Hinc colligimus: Quicumq; mysteria divina habet pro stultitiâ & vanitate: is non potest ijs assentiri: Homo animalis, quamdiu talis, habet mysteria divina pro stultitiâ. Ergo assentiri nequit. Secunda causa desumitur à conditione mysteriorum divinatorum, quæ non admittunt iudicem ψυχικόν & carnalem, opinionibus Philosophicis & mundanis penitus immersum, sed spiritualiter dijudicanda sunt, h. e. secundum tenorem verbi divini, quod

spirituale est, & secundum dictamen Spiritus sancti in cordibus
credentium, Rom. 8. v. 14. 15. Unde concluditur: In quo non est
νεῖσις πνευματικὴ in eum non cadit δοχὴ mysteriorum divino-
rum. In hominem animale, quā talis non cadit νεῖσις πνευ-
ματικὴ. Ψυχικὸς enim πνεῦμα σὸν ἔχει epist. Judz. v. 19. Ergo
nec in eum cadit δοχὴ mysteriorum divinarum. Major est Apo-
stoli, minor manifesta veritatis; sua igitur conclusioni quoque
constabit veritas.

De dicto 2. XLIX. 2. 2. Corinth. 3. v. 5. Non sufficientes sumus cogitare aliquid
Cor. 3. v. 5. à nobis, tanquam ex nobis. Si verò ne quidem cogitare aliquid boni
possumus ex proprijs viribus, multò miud poterimus mysteri-
is divinis plenè assentiri, Bellarminus l. 6. c. 13. col. 912. lit. A. dicit,
hunc locum sibi favere; cum non neget Apostolus, nos sufficientes esse, sed neget
nos sufficientes esse ex nobis. Et addit, nisi liberi essemus arbitrij, non rectè
diceremur non sufficere ex nobis, sicut non rectè diceret aliquis jumentum aut
lapidem non sufficere ex se aliquid cogitare de Deo. Verùm tota hæc ar-
gumentatio pendet ex vocabulo sufficientia, quod versionis Lati-
næ est, non ipsius texti Græci. In hoc enim reperitur vocabu-
lum ἰκανοὶ, unde ἰκανότης, quæ aptitudinem, idoneitatem, non
solam sufficientiam negant. Sensus igitur loci Paulini est quòd nul-
lo modo apti vel idonei, vel accommodati simus ad aliquid non
modò efficiendum; vel dicendum, sed ad cogitandum saltem,
omnem verò ἰκανότησιν ἡμῶν ἐκ τῶ Θεοῦ esse. Et quamvis prin-
cipaliter Paulus loquatur de ministris Dei, tamen sententia hæc
generalis est, competens omnibus omninò hominibus, unde &
Augustinus inquit l. de prædest. sanctor. cap. 2. Quod ad religionem
& pietatem attingit, non sumus sufficientes cogitare aliquid, quæ ex nobis. &
nemo sibi sufficit ad incipiendum vel perficiendum quodcumque opus bonum.

XLIX. 3. Rom. 8. v. 7. τὸ Φεῖνμα τῆς σαρκὸς ἐχθρὸν εἰς Θεόν:
Legi enim Dei non subicitur, nec enim potest. Quodcumque autem Deo
adversatur, id quæ tale ad Deum se non convertit, ἂν Φεῖν-
μα hominis non renati Deo adversatur. Ergo seipsum ad Deum
non convertit. 4. Intellectus sapè tenebris comparatur. Ephes.
5. vers. 6. Erat à aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Johan.
1. vers. 5. Act. 26. v. 18. Luc. 1. v. 79. Ephes. 4. v. 18. & 19. Et
istam

istam ob causam. 2. Cor. 10. v. 5. monemur: captivandam esse o-
mnem rationem & cogitationem (*πᾶν νόημα*) in obedientiam
Christi.

L. II. Quod voluntas averfa sit à Deo, probatur 1. ex *De volun-*
Genef. 6. v. 5. *Omne figmentum hominis. Et.* 2. Job. 14. v. 4. *Quis po-*
test dare mundum de immundo conceptum semine? Ephes. 2. vers. 3. *Fa-*
cientes voluntates carnis cogitationum, & eramus naturæ filij iræ. 4. Johan.
3. v. 6. *Quod ex carne natum est, caro est.* 5. Rom. 3. v. 11. *Non est requi-*
rens Deum, &c. *ptione.*

LII. Quarta classis dictorum continet illa loca, quibus *Quarta.*
innuitur, hominem non posse semetipsum ad Deum ex
proprijs viribus convertere, qualia sunt Matth. 12. vers. 34.
Quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? Jerem. 13. v. 24. *Si mutare po-*
test Æthiops pellem suam. & pardus maculas suas, & vos poteritis benefacere,
cum didiceritis male. 1. Cor. 12. v. 3. *Nemo potest dicere Iesum Dominum,*
nisi in Spiritu sancto. Johan. 6. v. 44. *Nemo venit ad me, nisi Pater traxe-*
rit eum. Johan. 15. v. 5. *Sine me nihil potestis facere: quod dictum nega-*
tivè, non privativè, exclusivè non conjunctivè intelligendum
est. Augustinus super hunc locum inquit: *Non dicit, sine me parum pote-*
stis facere, nec dicit. Non potestis ardui aliquid sine me facere, vel difficilius si-
ne me poteritis, sed nihil sine me potestis. Nec dicit. Sine me non potestis per-
ficere, sed nihil potestis facere sine me.

LIII. Quinta classis dictorum continet loca, in qui- *Quinta.*
bus nostra conversio, regeneratio soli Deo attribuitur.
Unde sic argumentamur: *Quod soli Deo proprium, illud homi-*
nibus attribui nequit. Atqui illuminare mentem, renovare vo-
luntatem, corda convertere, sunt opera soli Deo propria. Ergo
hominibus attribui nequeunt. Minorem probant sequentia dicta.
1. Ezech. 36. v. 26. *Dabo vobis cor novum, & Spiritum novum ponam in*
medio vestri, & auferam cor lapideum de carne vestra. & dabo vobis cor car-
neum, & Spiritum meum ponam in medio vestri. & faciam, ut in præcipiis
meis ambuletis. &c. Similia loca habentur Ezech. 11. v. 19. Jer. 32. v. 39. *E-*
quibus ita concludimus: Solus Dei est dare cor novum, & lapideum
mutare in carneum. Ergo non est liberi arbitrij, vel ipsius cordis. Sicut n. id,
quod vetus est, seipsum non renovat, & lapis seipsum non emoluit,

De dicto E-
zech. 36.
v. 26.

ita

Ita homo non renatus seipsum non convertit, Respondet Bellarminus c. 13. l. 6. arbitrium liberum non esse cor lapideum, neque carneum, sed vim quandam mediam & naturalem, que formam lapidis, id est, peccati duritiam & formam carnis, id est, gratia teneritudinem recipere possit. Sic enim loqui Augustinum l. de lit. & spir, cap. 33. nempe liberum arbitrium naturaliter attributum rationali creatura esse vim illam mediam, que intendi ad fidem & inclinari ad infidelitatem potest. Quis autem hic non animadvertit, ludere Jesuwitam vocabulo arbitrij, quod pro ipsa voluntatis essentiâ accipit, nos verò pro *divina* bonum malumque eligendi. Hæc *divina*, quia per peccatum altissime corrupta est, rectè dicitur lapidea, quia peccatum indurat cor hominis, ut non curet supercoelestia, nec etiam curare queat. Quod verò addit liberum arbitrium, quando est lapideum, non habere ex se potestatem, quâ se possit ad Deum convertere, sed quando per gratiam excitatum & preparatum est, posse per vires, quos à Deo recipit, cooperari ad suam ipsius conversionem; in eo videtur sibi contradicere, siquidem omnem *divinam* arbitrio ex se adimit, illud verò per vires non-nativas, sed *providens* cooperari posse, & Nostri concedunt. Sic videtur orthodoxè loqui, explicans similitudinem inter lapidem & cor, quando scribit: In eo similitudo locum habet, quod sicut lapis ex se non habet, ut cooperetur, si forte convertatur in carnem, sic etiam liberum arbitrium ex se non habet, ut cooperetur ad suam ipsius conversionem, potest tamen à Deo recipere potestatem operandi per gratiam, quod non potest lapis. Quibus verbis nihil aliud agit, quam ut nostram ad probet & propugnet sententiam, unde apparet, Jesuwitam vi veritatis adactum, sibi ipsi contradicere, & propriam damnare sententiam: quod ipsum pluribus facit verbis in sequentibus, quando scribit, Catholicos non dicere, nec sentire liberum arbitrium habere ex se potentiam ullam, saltè proximam ad actus pietatis, sed eam accipere à Deo per gratiam prævenientem. Et mirum est, quòd Bellarminus in hoc ipso capite, ubi contra nos disputat, pro nobis contra Pontificios reliquos loquatur.

LIII. 2. Deut. 29. v. 3. & 4. Vos vidistis signa illa, portentaq; ingentia, & non dedit tibi Dominus cor ad intelligendum, nec oculos ad videndum usque in præsentem diem. Ergò Domini solius esse dare intelligentiam cordis, & aperire oculos. 3. Domini esse aperire ocu-

los,

los, dare spiritum intelligentiæ, patet ex sequentibus dictis, *Eph. 1, v. 17. 2, v. 5. 4, v. 7. Act. 26, v. 17. 2, Cor. 4, v. 6. Esa. 11, v. 2. Psal. 119, v. 34. 3, Reg. 3, v. 9. & 8, v. 58. 4, Psal. 51, v. 12.* orat David, *Cor mundum crea in me Domine* Sicut autem creatio est opus solius Dei, ita cordis mundi ingeneratio non nisi soli Deo convenit, *5, Philip. 1, ver. 6. Qui cepit in vobis opus bonum, perficiet usq; ad diem Iesu, & c. 2, v. 13. Deus est, qui operatur in vobis velle & perficere pro bonâ voluntate suâ.*

LIV. Sexta classis dictorum continet loca, quibus de- *Sexta*
claratur, quòd conversio non sit solum solutio vinculi, quo libertas arbitrij ligata fuerit, sed quòd sit plena hominis immutatio, renovatio, vivificatio. Sic enim argumentamur: Si per conversionem homo mortuus vivificatur, cæcus illuminatur, vetus renovatur, durus emollitur, aversus convertitur; rùm sequetur, quòd homo nihil possit ad sui conversionem efficienter conferre. Verum est prius, Ergo & posterius. Minorem probant plurima dicta, ut quòd Deus dicitur in conversione frangere corda, *1, Reg. 10, v. 26. inclinare corda, 2, Reg. 19, v. 4. immutare corda, Job. 12, v. 24. emollire corda, 2, Paral. 34, v. 27. aperire cor, Act. 16, v. 14. convertere cor, Luc. 1, v. 17. Esdra 6, v. 22. circumcidere cor, Deut. 30, v. 6. conterere cor, Ezech. 6, v. 9. creare cor novum, Psal. 51, v. 19. Ephes. 4, v. 24. vivificare cor, Esa. 57, v. 15. renovare cor, Eph. 4, v. 23. auferre cor lapideum, & dare cor novum, Ezech. 11, v. 19. & 36, v. 26. purificare cor, Act. 15, v. 9. excitare à mortuis, Ephes. 5, v. 14. vivificare, Eph. 2, v. 5. regenerare, 1, Pet. 1, v. 3. Tit. 3, v. 5. Hinc opus est, ut corruptatur externus homo, 2, Cor. 4, v. 16. ut destruat corpus peccati, Rom. 6, v. 6. unde & renati ipsius factura dicuntur, creati in Christo Iesu, Ephes. 3, v. 10. Ex quibus omnibus ad oculum demonstrari potest, per gratiam in conversione non tolli quasi vinculum aliquod, quo soluto possit homo ex proprijs viribus credere, & Deum diligere, sed quòd ingeneretur homini ista *divinus* de novo, adeoque homo prorsus immutetur.*

L V. Septima classis dictorum continere potest illa, *Septima*
loca, in quibus homo non-renatus vocatur mortuus in spiritualibus. Ubi enim mors est, ibi nulla superest vis sive fa-
E. culu

scultas vitalis, quia mors est totalis vitæ privatio. Homo autem non renatus, mortuus est spiritualiter. Ergo in illo nulla superest vis vitalis; unde porro colligimus: In quo nulla hæret vis vitalis, is nullo modo ad vivificationem sui potest concurrere: In homine non-renato nulla hæret vis vitalis. Ergo nullo modo ad vivificationem sui potest concurrere. Minor prioris Syllogismi probatur ex Ephes. 2, v. 11. *Et vos convivificavit, cum essetis mortui delictis & peccatis vestris.* Similis locus legitur Coloss. 2, v. 13. Adde Ioh. 5, v. 25 & Matth. 8, v. 22. Excipit Bellarmin. l. 6, c. 19. distinguendo inter id, quod omnibus modis est mortuum, & id, quod uno modo est mortuum, altero vivit. De primo mortuorum genere verum esse, quod seipos vivificare nequeant, sed non de secundo, quod refert hominem non-renatum: Dicit enim, ipsum mortuum esse quoad vitam spiritualem; non mortuum sed vivum quoad vitam naturalem: posse igitur hominem, quatenus naturaliter vivit, cooperari ad recuperandam vitam spiritualem. Resp. Vanum profus hoc est effugium: Ut enim vita naturalis verè distincta est à vita spirituali, ita illius actiones planè nihil conduunt ad vitam gratiæ efficiendam: Conversio enim non est actio naturalis, sed opus spirituale: Homo igitur naturalis nihil potest ad eam conferre.

Octava.

LVI. Octava classis dictorum continet loca, in quibus homines non-renati dicuntur servi peccati. Quicumque autem peccato servit, is non liber est ad edendas actiones spirituales: At qui omnes homines non-renati serviunt peccato, Ergo non sunt liberi ad edendas actiones spirituales. Minorem probant sequentia dicta. 1. Ioh. 8, v. 24. *Omnis qui committit peccatum, servus est peccati.* 2. Rom. 6, v. 16. *An nescitis, quod cui sislitis vos servos ad obediendum, ejus servi estis, cui obeditis? & verè, 19. Statuistis membra vestra servire impuritati.* 3. 2. Pet. 2, v. 19. *A quo quis superatus est, huic etiam in servitute additus est.*

Nona.

LVII. Nona classis dictorum continet loca, quæ ostendunt hominem non posse gloriari, ac si suæ conversionis quodammodo autor fuerit. Hinc colligimus: Si homo liberi foret arbitrij, tum posset is, qui suo arbitrio rectè utitur, gloriari contra infidelem, qui arbitrio suo male utitur.

Consequens falsum est, fatente ipso Bellarmino l. 1. c. 13. juxta dicta
1. Cor. 1, v. 31. Qui gloriatur, in Domino gloriatur. c. 4, v. 7. Quid habes,
quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?
Huc pertinet illud Cypriani l. 3. ad Quirinum c. 4. In nullo glori-
andum, quando nostrum nihil est.

LII. RATIONES AB ANALOGIA FIDEI. I. Rationes a-
Apetenda conversione. Quodcumque à Deo singulariter petendum, *via.*
id in nostra non est potestate. Conversio singulariter à Deo pe- *1. Apetenda*
tenda est. Ergo conversio non est in libera hominis potestate. *conversione.*
Major est manifesta: quod enim jam habeo, vel in me situm est,
id per preces ab alio minime efflagito: unde Augustinus inquit de
nat. & grat. c. 18. Quid stultius, quam orare, ut facias, quod in pote-
state habes? & epist. 107. Prorsus non oramus Deum, sed orare nos singi-
mus, si nos ipsos, non ipsum putamus facere, que oramus: prorsus non gra-
tias agimus Deo, sed agere nos singimus, si unde illi gratias agimus, ipsum
facere non putamus. Minor certa est ex his Scripturis, in quibus
sancti etiam orarunt. Psal. 119, v. 34. 73. 125. 144. Da mihi intelle-
ctum. Jerem. 17, v. 14. Sana me Domine, & sanabor. Jerem. 31, v. 8.
Converte me Domine, & convertar. Thren. 5, v. 21. Converte nos Domine
ad te, & convertemur.

LIX. II. A renovationis imperfectione. Si homines renati conque- *2. A renova-*
runtur, quod ex proprijs viribus nequeant bonum opus perfec- *tionis im-*
re, vel in fide permanere, sed petunt, ut Deus perficiat quod cor- *perfectione.*
pir, & illos in fide conservet; multo minus non renati ex pro-
prijs viribus ad Deum se possunt convertere. Verum prius ex
Rom. 7. Ergo & posterius. Lutherus hoc argumentum ita propo-
nit pag. 329. Si natura hominis adeo mala est, ut in his qui Spiritu renati
sunt, non modo non conetur ad bonum, sed etiam pugnet & aversetur bono,
quomodo in illis, qui nondum renati in veteri homine sub Satanâ serviunt,
ad bonum conaretur.

LX. III. A conversionis appellatione. Vocatur nostra conver- *3. A conver-*
sio. 1. Regeneratio. 2. Creatio cordis novi. 3. Immutatio. 4. Vi- *sionis appel-*
vificatio. Hinc argumentamur: 1. Generatio & regeneratio *latione.*
sunt unius agentis opera. Atqui homo seipsum non potest
generare. Ergo nec regenerare, DEUS autem sicuti solus
hominem primitus creavit, ita & solus recreat vel regenerat.

unde Bernhardus dicere est solitus: Non minoris est sapientie & virtutis
 recreare, quam creare hominem: Pari enim passu ambulant *κτίσθαι*
 & *ἀνακτίσθαι*, ut Athanasius alicubi loquitur. 2. Hominis non
 est creare, sed solius Dei. Conversio est creatio. Ergo conversio
 nullo modo ascribenda homini, sed soli Deo. 3. Naturas rerum
 mutare nemo potest, nisi creator naturarum. Conversio est im-
 mutatio nature humanæ. Ergo soli Deo competit. 4. Qui vi-
 tam spiritualem non habet, is spiritaliter sese vivificare nequit.
 Arqui homo vitam spiritualem nullo modo habet. Ergo sei-
 psum vivificare nequit. Huc respexit Lutherus, cum scripsit pag.
 270. Sicut homo, antequam creatur, ut sit homo, nihil facit aut conatur,
 quò fiat creatura. Deinde factus & creatus nihil facit aut conatur, &
 perseveret creatura, sed utrumq; sit solà voluntate omnipotentis virtutis &
 bonitatis Dei, nos sine nobis creantis & conservantis, sed non operatur in no-
 bis, sine nobis, ut quos ad hoc creavit & servavit, ut in nobis operaretur &
 nos ei cooperaremur, sive hoc fiat extra regnum suum generali omnipotentia,
 sive intra regnum suum singulari virtute Spiritus sui. Sic deinceps dicimus,
 Homo antequam renovetur in novam creaturam regni spiritus, nihil facit,
 nihil conatur, quò paretur ad eam renovationem & regnum. Deinde re-
 creatus, nihil facit, nihil conatur, quò perseveret in eo regno, sed utrumq;
 facit solus spiritus in nobis, nos sine nobis recreans & conservans recreatos, ut
 & Iacobus dicit, Voluntarie genuit nos verbo virtutis sue, ut essemus initi-
 um creature ejus, loquitur de renovatâ creaturâ. Sed non operatur sine
 nobis; ut quos in hoc ipsam recreavit & conservat, ut operaretur in nobis, &
 nos ei cooperaremur, Sic per nos prædicat, miseretur pauperibus, consolatur
 afflictos.

4. *A carnis & spiritus oppositione.* L X I. IV. *A carnis & spiritus oppositione.* Contraria non eosdem,
 sed contrarios habent effectus. Caro & Spiritus, homo renatus
 & non renatus, homo novus & vetus, sunt contraria. Ergo non
 eosdem, sed contrarios habent effectus. Homo igitur non rena-
 tus seu carnalis, quâ talis, non potest spiritualem producere acti-
 onem, & per consequens non potest se ad sui conversionem præ-
 parare, vel eandem efficere, quia conversio est actio spiritualis.
 Sicut igitur caro non est Spiritus, ita etiam caro spiritualia ope-
 ra nequit producere.

5. *A varia comparatione.* L X II. V. *A varia comparatione.* Leguntur cum in Scripturâ.
 cum

tum in Patribus orthodoxis multæ similitudines & comparationes, inter liberum arbitrium, & res alias institutæ. Comparatur enim *1. tenebris*. Hinc colligimus: Tenebræ seipsas non illuminant. Arbitrium humanum comparatur tenebris. Ergo seipsum illuminare nequit. *2. Mortuo*: Mortuus autem seipsum vivificare nequit. Arbitrium in spiritualibus est mortuum. Ergo seipsum vivificare nequit. *3. Duro lapidi*: Lapis autem seipsum emollire nequit. *4. Trunco*: hic nequit se vel in hanc vel illam partem vertere. *5. Ferae indomitæ*: hæc seipsam non domat nec cicurem reddit. *6. Struæ salis*, quo simili utitur Form. Conc. pag. 66r. Struæ salis autem nihil intelligit vel percipit. *7. Limo*, qui seipsum non potest purgare aut mundare. *8. Gladio*, qui ad motum suum non concurrit activè, dum manu alicujus agitur, sed tantummodò passivè.

LXIII. VI. A gratiæ divinæ commendatione. Refero huc regulam *6. A gratiæ*
Lutheri, positam in l. de serv. arb. p. 273. Quotquot sunt locum Scri. *divinæ com-*
prurvis divinæ, que meminerunt auxiliij, tot sunt, quæ tollunt liberum mendatio-
arbitrium. Nam ided gratiæ opus est, ided auxiliium gratiæ confertur, quod li- ne.
berum arbitrium per se nihil possit, & ne quidem velle bonum possit.

LXIV. TESTIMONIA PATRUM ET ADVER- Testimoni-
SARIORUM. Irenæus l. 2. c. 65. Non ex nobis, neq; ex natura *um Irenæi.*
strâ est vita, sed secundum gratiam Dei datur. Cyprianus l. 3. ad Quiri. *Cypriani.*
num: In nullo gloriantur, quando nihil est nostrum. Ambrosius in *Ambrosij.*
cap. 1. Luc. A Deo preparatur voluntas hominum. Ut enim Deus honorifi-
cesur à sancto, Dei gratia est. Basilii de humil. Totum Dei gratiæ & *Basilij.*
 dono debemus. Augustinus in Enchir. ad Laurent. c. 30. Libero arbi- *Augustini.*
trio malè utens homo, & se perdidit & ipsum. Sicut enim qui occidit se,
utiq; vivendo occidit se, sed se occidendo non vivit, nec se ipsum poterit resu-
scitare, cum occiderit. Ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato
amissum est & liberum arbitrium, à quo enim quis devictus est, huic & ser-
vus addictus est. Petri Apostoli est ista sententia, que cum vera sit, qualis
quæso potest servi addicti esse libertas, nisi quando eum peccare delectat?
Liberaliter enim servit, qui sui Domini voluntatem libenter facit: ac per hoc
ad peccandum liber est, qui peccati servus est. L. 1. ad Bonif. c. 3. Hac volun-
tas, qua libera est in malis, quia delectatur malis, ided libera in bonis non est,
quia liberaliter non est, L. 1. Retract. c. 15. Voluntas pia in tantum libera est,

in tantum liberata est. Epist. 144. Sine gratia Dei non potest esse libera & volun-
tatis. L. 3. contra duas Pelag. epist. c. 8. Liberum arbitrium captiva-
tum non nisi ad peccandum valet. L. de nat. & grat. c. 53. Natura possi-
bilis vulnerata, sauciata, vexata, perditam est. Epistol. 107. Liberum ar-
bitrium ad diligendum Deum primi peccati granditate perdidimus. Chry-

Chrysostomi Sostomus homil. 30. in Actor. Apostol. Nihil nostrum esse putemus,
quandoquidem & ipsa fides non est nostrum opus: quod autem non sit no-
strum, sed magis Dei, audi Paulum dicentem, Etiam hoc non ex nobis, Dei
donum est. Item in homil. de Adam & Evà. Per quem sit, ut aliquid
boni & velle inveniamur, & facere, quo utiq; auxilio & munere Dei non
aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo
rectum; de languido sanum, de imprudente providum fiat. Tanta enim est
bonitas Dei, ut nostra esse velit merita, quae ipsius sunt dona: Agit enim in
nobis, ut quod vult, velimus & agamus. **Prosperi.** c. 21. Infidelitas rapuit
fidem, captivitas abstulit libertatem, nec potuit illic ulla portio residere vir-
tutum, quo tanta irruperat turba vitiorum, **Fulgenti.** de incarn. & grat.
c. 13. Peccans Adamus, qui sine peccandi necessitate creatus est, in eo, quod
anima sanitatem delinquendo perdidit, etiam illa cogitandi, quae ad Deum
pertinent, amisit protinus facultatem. Plura qui desiderat, is doctis-
simos locos communes Dn. D. Gerhardi, Amici nostri hono-
randi, consulat, ubi multa Patrum testimonia, in quinque clas-
ses tributa inveniet. Nam Patres 1. omnia divinae gratiae, viri-
bus humanis nihil tribuunt. 2. Arbitrium respectu spiritua-
lium dicunt amissum esse, ac nihil valere, nisi ad peccandum. 3.
Initium quoq; bonorum motuum, divinae gratiae adsignant. 4. De viribus
arbitrij in civilibus & spiritualibus distinctè lo-
quuntur. 5. Et deniq; docent, velle gratiam, & assentiri gra-
tiae, non esse virium nostrarum, & voluntatis humanae, quas
hypotheses multis testimonijs firmatas vide T. 2. LL. CC. Ger-
hardi, sect. 44. 45. 46. 47. 48.

Pontificiorum L. X V. Praeterea Scholastici quidam, & ipsi adversarij, cum
quorundam absque praedictio judicant, sententiam nostram saepe adpro-
confessio. bant, adeoque propria suorum testimonia Jesu vitis opponere
possumus. $\sigma\mu\upsilon\upsilon\eta\ \eta\ \nu\epsilon\gamma\eta\ \eta\ \omega\phi\epsilon\alpha\ \tau\omega\upsilon\ \epsilon\zeta\ \theta\epsilon\omega\upsilon\ \mu\alpha\epsilon\gamma\iota\sigma\tau\epsilon\iota\alpha$ Grave & suspi-
ciendum etiam, quod ab hostibus proficiscitur testimonium, ait Isidorus Pe-
lusiensis

Luffor: epist. 228. Notari ergo volumus sequentia. 1. Lombardus
l. 2. sent. dist. 25. lit. G. Post peccatum, inquit, ante reparationem gra-
tie premitur homo à concupiscentiâ, & vincitur: & habet infirmitatem in
malo, sed non habet gratiam in bono; & ideo potest peccare, & non potest
non peccare etiam damnabiliter. Rursus lit. H. Per peccatum naturalia
bona sunt corrupta, & gratuita detracta: Incurrit enim homo pro peccato
penam in corruptione & depressione liberi arbitrij. 2. Gregorius Arimi-
nensis l. 2. sent. dist. 26. 27. 28. accusat scholasticos reliquos, quod
in doctrinâ de libero hominis arbitrio hæresi Pelagianæ sint
addicti, & commendat Thomam Brandenardinum, qui anno Chri-
sti 1330. opus tripartitum de gratiâ Dei contra liberum arbitri-
um ediderat. 3. Johannes Feros Minorita in c. 1. Johannis v. 23.
veterem naturam, atque aded omnes vires naturæ, quæ na-
turali propagatione transfunduntur in sobolem, in Scripturâ
damnari asserit, unde Index expurgat. Hisp. fol. 123. ex commenta-
rijs Feros expungere jubet hæc axiomata: Non alios quàm malos fru-
ctus profert natura ex se: Voluntas nostra mala, & omnium malorum ra-
dix. 4. Judicium Cæsaris de artic. 18. A. C. sic habet: In articulo
decimo octavo consentitur liberi arbitrij virtutem, quod habeat libertatem ad
efficiendam civilem justitiam, sed non habeat vim sine Spiritu sancto efficien-
de justitiæ Dei, quæ Confessio acceptatur & approbatur. 5. Johannes à
Daventriâ commendat eundem articulum, tanquam per omnia
eum doctrina Pontificia consentientem. Discream, inquit,
si plus à nostris libero arbitrio attributum sit, quàm isti (Confessores)
tribuunt. 6. Johannes Hoffmeisterus: Nihil, inquit) offendit nos:
hic articulus, nec quicquam in malam partem interpretabimur, quoniam
ex monumentis piorum Patrum, imò & ex sacris Scripturis videtur de-
sumtus. 7. Georgius Cassander in Consultat. de Controvers.
fidei artic. 18. pag. 117. Summa hujus controversiæ, quæ olim & hodie
de libero arbitrio existit, in eo consistit, quid valeat liberum arbitrium seu
voluntas ad justitiam coram Deo consequendam? Sanè Orthodoxi sem-
per contra Pelagianos & Manicheos contenderunt, justitiam, quâ justifica-
mur coram Deo, attribuendam esse non virtuti liberi arbitrij seu volunta-
tis per peccatum vitiatæ, sed singulari gratiæ Dei, non quam habemus ex
naturâ, in quâ creati sumus. quæ nobis cum infidelibus & impijs communis
sit, sed eâ gratiâ, quæ est per fidem Jesu Christi, quæ tantum modo eorum est
quæ-

gnorum est ipsa fides, quæ gratiâ non nova voluntas creatur, neq; invita vo-
luntas cogitur, sed infirma sanatur, depravata corrigitur, & ex malâ in bo-
nam convertitur, ac interiore quodam motu trahitur, ut ex nolente volens ef-
ficiatur, & divina vocationi libenter consentiat, & postea eadem cooperanti
divinæ voluntati obediat, & in bonis operibus per eandem gratiam perseve-
rando, ex eadem gratiâ hereditatem regni cælestis adeat, &c. Allegat in-
super p. 119. hoc Bonaventuræ dictum: Hoc piarum mentium est, ut
nil sibi tribuant, sed totum gratiæ Dei, unde quantumcumq; aliquis des gra-
tiæ Dei, à pietate non recedet, etiamsi multa tribuendo gratiæ Dei, aliquid
subtrahit potestati naturæ vel liberi arbitrij. Cum verò aliquid gratiæ Dei
subtrahitur, & naturæ tribuitur, quod gratis est, ibi potest periculum in-
tervenire. Hæc igitur testimonia tam perspicuè prolata Jesuivitæ
considerent, & nostram doctrinam hæreseos accusare cessent,
ne suam, idem dogma in Scriptoribus Papisticis ut Catholicum
probandum, in nostris ut hæreticum damnando, extremam pro-
dant maliciam & calumniandi libidinem.

QUÆST. VI. & Ultima. Quis sit usus doctrinæ de servitute arbitrij?

LXVI. Ut omnis Scriptura utilis est, sic quivis articulus fidei
ex Scripturâ deductus. Idem affirmari potest de præsentî arti-
culo, cujus usus datur multiplex, modisque varijs efferri potest.
Fluit inde 1. *Vsus διδασκαλικός*, quo docemur de sublimitate gra-
tiæ & magnitudine beneficiorum Dei. Ipse enim est, qui & vel-
le & perficere in nobis operatur. Ipse prævenit nolentem, ut velit;
subsequitur volentem, ne frustrâ velit: prævenit, ut sanemur; subsequitur,
ut sanati vegetemur: prævenit, ut vocemur; subsequitur, ut glorificemur;
prævenit, ut piè vivamus; subsequitur, ut cum illo semper maneamus, quem
admodum *Augustinus* loquitur l. de nat. & grat. c. 32. Tantam ergo
Dei gratiam humiliter agnoscamus, & devoto semper ani-
mo celebremus.

LXVII. 2. *Vsus ἐλεγκτικός*, cum rectè cognitâ hæc doctri-
nâ adversarijs melius resistere, & hæreticis ora obstruere valea-
mus.

Quintuplex
usus nostre
doctrinæ.
1. διδασκα-
λικός.

2. ἐλεγκτι-
κός.

mus. Duo in primis errorum præcipitia hic vitanda sunt. 1. *Absoluta Manicheorum necessitas.* 2. *Pelagiana arbitrij libertas.* Ex illa desperatio, ex hac gloriatio facile oriri potest. Utrumque præcavetur, dum mediâ viâ inceditur. Afferimus ergo libertatem in civilibus, contra *Manicheos*; negamus libertatem in spiritualibus, contra *Pelagianos*; quo pacto ἀντὶ λέγοντες quosvis in hoc articulo facile redarguerè possumus & convincere.

LXVIII. 3. *Ἰσὺς ἐπανορθωτικὸς*, quia multum conducit hic articulus ad excutiendam securitatem, quâ quidam sibi imaginantur, in suis esse viribus, ad Deum se convertere, & in fide perseverare. At verò res longè aliter se habet: à Deo solo fides accenditur, hic semper invocandus est, ut det nobis velle & perficere, ut quod deest nostris viribus, ipse largiatur, & opus in nobis conceptum clementissimè consummet. Uti verò securitatem, ita & desidiâ expellit libertas arbitrij. Nemo cogitet, *securus ἔσθ' ὁσπίος ἀ mente expectabo, donec Spiritus sanctus me convertat, quia in spiritualibus nihil efficere valeo.* Abusus hic est, non usus doctrinæ sanæ. Nec enim ἐνθυσιαστικῶς convertimur, sed ἀκυστικῶς per auditum verbi & usurpationem legitimorum mediolorum, quibus fides gignitur & conservatur. Illis temerè neglectis, nemo sibi extrasordinarium Spiritus sancti adiutorium & adventum polliceri debet.

LXIX. 4. *Ἰσὺς πενιθτικὸς*, quia instigamur i. ad veram humilitatem. Cum enim infirmitatem & virium infirmitatem agnoscimus, cedit superbia, & vera cordis humilitas nascetur. De Pavone scribunt Physici, quòd Sole adverso alas suas expendens, seque ipsum intuens superbiat, ad pedes verò cum oculos convertit, fastum deponat. Ita plerunque superbiere solent homines, dona sua contemplantés; sed evanescet animi elatio, si fervens arbitrij nostri diligenter consideretur, quippè per quam foeditas & deformitas naturæ satis luculenter ante oculos nobis ponitur. In nullo igitur gloriandum, quia nihil nostrum est, Cyprianus 1. 3. ad Quir. *Quid habes, quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis?* 1. Corinth. 4. v. 7. Pulchrum est illud Hugonis: *Mala mea purè mala sunt, & mea sunt; bona autem mea nec purè bona sunt, nec mea sunt.*

2. *Ad devotam orationem.* Qui enim novit suam ægritudinem, eò
lubentius querit Medicum. Qui agnoscit suam infirmitatem,
eò ardentius implorat opem. Nunquam adeò devota sunt pre-
ces, si nobis ipsis blandimur, & facultatem bene agendi attribui-
mus. *Pater cælestis dat Spiritum sanctum* petentibus. *Luc. 11. v. 13.* ubi
tamen non tam de primâ fidei scintillâ, quàm incremento sermo
est: nec enim preces ipsæ ab arbitrio & viribus naturalibus profi-
ciscuntur, sed à Spiritu sancto in non-resistentibus excitantur,
quippe qui solus est precum spiritus, *Zach. 12. v. 10.* & docet nos o-
rare, *Roman. 8. v. 26.* sine quo nemo Jesum potest vocare Domi-
num, *1. Corinth. 12. v. 3.* Prorsus autem non oramus, sed orare nos sin-
gimus, si nos ipsos, non ipsum putamus facere, quæ oramus, ut *August. epist.*
107. loquitur.

3. *Ad debitam gratiarum actionem.* Cùm enim omne, quod possu-
mus, à Deo habeamus, non ex nobis; merito illum benignum
Dominum veneramus & prædicamus. Quantum verò nostris
viribus tribuitur, tantùm Deo ejusque præconio derogatur.
Prorsus enim non gratias agimus Deo, sed agere nos fingimus, si unde illi
gratias agimus, ipsum facere non putamus, juxta *Augustini* judicium
lib. d.

4. *Ad sollicitam & indefessam industriam.* Quia enim ex gratiâ re-
novamur, utique eò magis esse debemus providi, ne illam per-
damus, & iterum peccando amittamus. Hoc enim si fiat, non tam
naturæ nostræ injuriam facimus, quàm ipsam laedimus Spiritu-
rum sanctum, qui conversationem in nobis operatur, & vires eum
in finem largitur, non ut otiosi simus, sed ipsi cooperemur, & de
die in diem renovemur.

4. d. d. d.
p. v. l. n. c. s.

LXX. 5. *Vsus ad gratiam invidiosus:* Quia enim non nostris viribus
salutem acquirendam, sed ex gratiâ Dei conferendam esse audie-
mus, eò majorem spem concipere possumus, nec ullam dubi-
tandi ob imperfectionem virium causam habemus. Si caro con-
cupiscat, & reluctetur spiritui, desperare non debemus, quoni-
am Deus, qui dedit velle, dabit etiam perficere, *Philip. 4. v. 13.* Hinc
Augustinus l. de dogmat. *Eccles. cap. 6.* scribit: *Tutores vivimus, si co-
rum Deo damus, non autem se nos illi ex parte, & nobis ex parte committi-*
mus.

LXXI. Hi sunt præcipui usus sanæ de servitute arbitrij doctrinæ, qui alijs etiam modis efferri possunt. nempe quod faciat. *πρὸς γῶσιν Θεῶν*, cujus misericordiam videmus in conversis, ut confidamus; justitiam in nos conversis, ut timeamus. 2. *πρὸς γῶσιν ἑαυτῶν*, dum infirmitas nostra proponitur, & omnes naturæ humanæ status in memoriam revocantur. 3. *πρὸς γῶσιν Διαβόλων*, cujus calliditatem animadvertimus, qui & parentes primos seduxit, & nos ad obicem Spiritui convertenti ponendum sollicitat. Deinde innotescit hinc & legis & Evangelij doctrina: *Legis*, dum indicatur morbus, & pœna peccato debita: *Evangelij*, dum monstratur remedium, Dei gratia & misericordia. Tandem ad tres Cardinales Christiani virtutes hæc doctrinâ stimulamur, nempe 1. *ad pietatem*, ut colamus Deum, tam misericordem. 2. *ad charitatem*, ut eò magis diligamus proximum, quò vires ejus debiliores novimus. 3. *ad sobrietatem*, ne quod accepimus, iterum amittamus. Hosce usus saluberrimos omnes, ut doctrina hæc stenus explicata in nobis pariat, facit *Pater* misericordiæ, sine quo nihil possumus, & per quem omnia possumus, cui sit honor & gratiarum actio in æternum.

A M E N.

Fg 2909

(1/3)

ULB Halle

3

002 387 158

Sb. 106

3 1/2

VO 17

M.C.

Inches
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19
Centimetres

Farbkarte #13

B.I.G.

am4

...A OPIA S
...R Æ,
...TIO XXII.
...D
...PARATIONIS
...NENS,
...
...I SERVI-
...R CA CON-
...ominis alios-
...pirituales,
...ademia ad disputandum
...gio proposita
...RESIDIO
...VERI, S.S.Th.D.
...Publ.
...DENTE,
...UCIO Dresdensi.
...ab hora 2. pomerid.
...BERG Æ,
...IANIS, Anno 1615.

